

# “จุบาบ’เผ่สงๆ”: มิติหญิงชายในวรรณกรรมคำสอนเขมร

เยาวลักษณ์ อยู่เจริญสุข

## บทคัดย่อ

การศึกษามิติชายหญิงใน “จุบาบ’เผ่สงๆ” ตำนานพื้นบ้าน มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความไม่เสมอภาคระหว่างเพศของสังคมเขมรจากวรรณกรรมคำสอนจำนวน 13 เรื่อง ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าในสังคมเขมรผู้หญิงเป็นเพศที่ดูเสมือนมีความสำคัญในสังคมไม่น้อยไปกว่าเพศชาย แต่ในความเป็นจริงบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงเขมรล้วนมีภาระหน้าที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้ผู้ชายแทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะผู้หญิงในบทบาทภรรยาซึ่งมีสถานภาพทางสังคมที่ต่ำต้อยกว่าผู้ชายมาก ทั้งนี้เนื่องจากในสังคมเขมรใช้แนวคิดเรื่อง “สตรีศรีบวชลักษณ์” โดยอาศัยวรรณกรรมคำสอนที่เรียกว่า “จุบาบ’” มาเป็น “กรอบ” เพื่อควบคุมความประพฤติของผู้หญิงให้ต้องดำเนินชีวิตอยู่ในแนวทางที่สังคมกำหนดขึ้น หากไม่ทำตามก็จะถูกสังคมลงโทษ ผู้หญิงจึงถูกควบคุมทั้งในเรื่องส่วนตัวและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น อีกทั้งยังถูกจำกัดขอบเขตอำนาจและพื้นที่ในการดำเนินชีวิต และหากผู้หญิงจะได้รับสิ่งตอบแทนจากการทำหน้าที่ ผู้หญิงก็จะได้รับเพียงค่ายกย่องที่ถือเป็นเกียรติอันประเสริฐซึ่งเป็นเพียงนามธรรมจับต้องไม่ได้ ในขณะที่ผู้ชายจะได้รับรางวัลเป็นความก้าวหน้าในชีวิต ความมียศศักดิ์ซึ่งเป็นรูปธรรมที่เห็นผลชัดเจนได้ในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ยิ่งทำให้เห็นความแตกต่างและไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายในสังคมเขมร นอกจากนี้ความเหลื่อมล้ำต่างนัยนี้อาจกลายเป็นความแตกต่างทางโครงสร้างของสังคมที่ส่งผลให้ผู้ชายมีอำนาจและใช้อำนาจควบคุมจัดการกับผู้หญิงอันนำไปสู่ความไม่เสมอภาคทางเพศขึ้นได้ในภายภาคหน้า

# **“Cbap Phseng Phseng”: Genders in Khmer Didactic Literatures**

**Yowvalux Yoojaroensuk**

## **Abstract**

The study of genders in *Cbap Phseng Phseng* aimed to present the Khmer social inequity among different gender roles, contained in the 13 didactic works of literature. By so doing, it can be seen that, in the Khmer society, though females look regarded as fairly significant as males, their roles and status, in actual fact, prove highly beneficial only to the latter. Particularly, roles and status of wives are degraded, compared to those of husbands, to follow a concept of *Srey Krob Leak* [perfect women] in the society by means of the adoption of Cbap didactic works of literature as a powerful frame. As a result, female behaviors are strictly controlled to follow socially-constructed norms. Unless the norms are precisely observed, certain social punishments will mete out to the defectors. Then, both female private lives and their interpersonal relationships are severely limited; as are their power and spaces. Moreover, provided that females get rewarded for observing duties, it will be words of praise which simply honor them, intangibly. Contrariwise, rewards for males are considerable advances and immense prestige in their daily life. This puts emphasis on the injustice between females and males in the society. Also, the difference in the social structure which favors males and restricts females can cause the gender inequality for the foreseeable future.

## บทนำ

วรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ของบุคคลที่สะท้อนสภาพชีวิต สังคม ค่านิยมของคนในสังคมทุกยุคทุกสมัย วรรณกรรมจึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่ช่วยสร้างความเข้าใจคนในสังคมอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมผู้แต่งมักสอดแทรกความคิด คติธรรม ค่านิยม และความเชื่อของสังคมนั้นๆ ด้วยเสมอ การสอนจริยธรรมแก่ผู้อ่านก็เป็นเนื้อหาสำคัญประการหนึ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทต่างๆ นอกจากจะแทรกคำสอน แง่คิด คติธรรมไว้ ในวรรณกรรมทั่วๆ ไปยังปรากฏว่ามีวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสั่งสอน โดยนำข้อคิด คติ หรือหลักธรรมคำสอนทางศาสนา มาแต่งเป็นคำประพันธ์เพื่อใช้สั่งสอนอบรมผู้อ่านโดยตรงที่เรียกว่า “วรรณกรรมคำสอน” (Didactic Literature) ด้วย

ลิตธา พินิจวุฒล (2522, น. 229) กล่าวว่า “วรรณกรรมชั้นใดก็ตามที่เขียนขึ้นโดยมีจุดประสงค์ที่จะสั่งสอนหลักการของศาสตร์ใดก็ตาม เป็นต้นว่า จริยศาสตร์ หรือปรัชญา หรือศิลปะ ย่อมเรียกว่าวรรณกรรมคำสอน หรือ Didactic Literature”

ลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับวรรณกรรมของเขมรที่เรียกว่า **ច្បាប់** “จฺบាប់” (ภาษาไทยใช้คำว่า ฉบับ) ในพจนานุกรมเขมร ภาคที่ 1 (พุทธศาสนบณฺฑิตย, 1967, น. 239) อธิบายความหมายของ “ច្បាប់” ว่า

การบัญญัติสำหรับให้ผู้คนที่อยู่ในบ้านเมืองปฏิบัติตาม วินัย ระเบียบแบบแผน กฎหมาย วิธีการอบรมสั่งสอนคนให้ประพฤติดี แบบอย่าง ตัวอย่างแบบฉบับข้อความเดิม” **ច្បាប់** “จฺบាប់” จึงหมายถึงคำสอนซึ่งนักปราชญ์เขมรได้เรียบเรียงไว้สำหรับอบรมสั่งสอนคนทั้งกาย วาจาและใจ ให้ประพฤติปฏิบัติดีงามตามขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาติ ชักนำให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ฝึกหัดตนให้มีความประพฤติดี เพื่อที่จะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

(ประยูร ทรงศิลป์, 2553, น. 1)

ซึ่ง หุก ที้ กล่าวว่า “จบบบ” หมายถึงตัวบทอักษรศาสตร์ที่ได้แต่งเป็นคำประพันธ์ร้อยกรองเพื่อสอนศีลธรรมสำหรับคนทั่วไป (ซึ่ง หุก ที้, 1997, น. 69) “จบบบ” เป็นวรรณกรรมสำคัญประเภทหนึ่งในสังคมเขมร ซึ่งผู้แต่งอาศัยข้อมูลจากสุภาษิตและหลักคำสอนในศาสนา ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหาของผู้รู้มาแต่งเป็นคำประพันธ์ร้อยกรองภาษาเขมร คำสอนใน “จบบบ” จึงถือได้ว่าเกิดจากการหล่อหลอมภูมิปัญญาชาวบ้านจากวิถีชีวิตของคนธรรมดาในช่วงเวลาหนึ่ง และได้สืบทอดต่อกันจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งรุ่นด้วยการเล่าเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะมาเป็นเวลายาวนานหลายชั่วอายุคน

“จบบบ” มีเนื้อหากล่าวถึงเรื่องกฎศีลธรรมต่างๆ วิถีทางดำเนินชีวิตที่กล่าวถึงชีวิตหลากหลายรูปแบบ ตลอดจนแบบแผนความประพฤติที่พึงปฏิบัติที่ควรเกิดขึ้นในสังคมเขมร ผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายจะสั่งสอนและชี้แนะแนวทางในการครองตนและปฏิบัติให้เหมาะสม ทั้งยังได้ใช้ “จบบบ” เป็นสื่อในการปลูกฝังเน้นย้ำให้ผู้อ่านยึดถือปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานที่มีอยู่ในสังคมและในขณะเดียวกันก็เสนอค่านิยมที่ผู้แต่งปรารถนาจะให้เกิดขึ้นในสังคมของตนไปพร้อมๆ กัน

“จบบบ” จึงเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมและมีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง และนำมาใช้ศึกษาเล่าเรียน ด้วยการคัดลอกต่อๆ กันมา ในภายหลังจึงมีการรวบรวมนำมาจัดพิมพ์ ดังความที่ปรากฏในคำนำในการรวมพิมพ์ครั้งแรกว่า

ปีก่อนๆ เราพิมพ์หนังสือบ้างแต่ส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมทั่วไป ดังนั้นในการประชุมในวันพุธที่ 17 กรกฎาคม 1974 ล่วงไปนี้คณะกรรมการได้มีมติว่า ต้องจัดพิมพ์ผลงานวรรณคดีโบราณของเราให้ได้มากที่สุดตามแต่โอกาสที่จะทำได้ เพื่อช่วยเผยแพร่ผลงานของนักปราชญ์เขมรและรวบรวมให้ผู้สนใจศึกษาทั่วไปให้แพร่หลายไปทั่วประเทศและข้ามต่อไปยังต่างประเทศด้วย ตามการตกลงนี้จึงเกิดเป็นหนังสือเล่มนี้ เพื่อให้เป็นคู่มือให้แก่ผู้ศึกษา ทั้งยังเป็นสิ่งที่ช่วยด้านการเผยแพร่อื่นๆ ในประเทศของเรา

(พุทธศาสนบณฺฑิตย, 1995, หน้าคำนำ)

แม้ว่า “จบบัว” จะเป็นวรรณกรรมเขมรที่ไม่ทราบช่วงเวลาแต่งและชื่อผู้แต่งที่แน่ชัด แต่จากคำอธิบายที่ปรากฏอยู่ในหน้าความนำของ ฤๅษะ “จบบัวเผด็จ”<sup>1</sup> สันนิษฐานว่าแต่งในราวช่วงศตวรรษที่ 17-19 (พ.ศ. 2340-2414) และช่วงต่อมาคือในสมัยกรุงพนมเปญเป็นราชธานีตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา (ประยูร ทรงศิลป์, 2553, น. 3) แต่มิได้ระบุนามของผู้แต่งไว้ให้ทราบอย่างชัดเจน ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากการที่คำสอนใน “จบบัวเผด็จ” นี้มาจากการรวบรวมคำสอนคติธรรมต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษชาวเขมรใช้อบรมสั่งสอนลูกหลานสืบต่อกันมาในลักษณะบอกเล่าปากต่อปากโดยมิได้จดจารไว้เป็นหลักฐาน ภายหลังจึงมีผู้คิดรวบรวมและบันทึกคำสอนต่าง ๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เนื่องจากไม่สามารถสืบค้นที่มาที่แท้จริงได้ อีกทั้งผู้รวบรวมก็มีเจ้าของ จึงไม่มีการระบุนามผู้แต่งไว้ มีเพียงบางเรื่องเท่านั้น เช่น “จบบัวสอนบุรุษ” และ “จบบัวสอนสตรี” ที่แต่งโดย มินไม (พุทธศาสนบัณฑิต, 2545, น. 1) เป็นต้น

ในสังคมเขมรมี “จบบัว” ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ในการศึกษานี้ศึกษาเฉพาะ “จบบัว” ที่สถาบันพุทธศาสนบัณฑิตยรรพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือชื่อว่า ฤๅษะ “จบบัวเผด็จ” รายละเอียดของ “จบบัว” ต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้ใน “จบบัวเผด็จ” มีดังนี้

---

<sup>1</sup> หนังสือที่รวบรวม “จบบัว” จำนวน 13 เรื่อง คือ จบบัวกรรม จบบัวเกร็ดกาล จบบัวอริยสัจ จบบัวสุรี จบบัวปฐส จบบัวทุนมานชุลน จบบัวกุนจา จบบัวพากยจาส จบบัวบณฎาภิธา จบบัวกุนจาเลบิก จบบัววิฐุรณชิต จบบัวตรีเนติ และจบบัวราชเนติ

ตารางที่ 1 ตารางแสดงรายละเอียดของ “จุบាប់เผฺสง ฯ”

| ลำดับที่ | ชื่อเรื่อง                                                  | จุดมุ่งหมายในการสอน                                               |
|----------|-------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| 1        | “จุบាប់กุมร” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                                   | สอนสามเณร                                                         |
| 2        | “จุบាប់เกตุคัลล” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                               | สอนบุตร                                                           |
| 3        | “จุบាប់อริยสุตตา” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                              | สอนนักเรียน สอนลูกศิษย์                                           |
| 4        | “จุบាប់สุริ” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                                   | สอนผู้หญิง                                                        |
| 5        | “จุบាប់ปุรุส” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                                  | สอนผู้ชาย                                                         |
| 6        | “จุบាប់พุนมานชุลวน” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                            | สอนตนเอง                                                          |
| 7        | “จุบាប់กุนเจา” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                                 | สอนลูกหลาน                                                        |
| 8        | “จุบាប់พากยจาส” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                                | สอนบุคคลทั่วไป                                                    |
| 9        | “จุบាប់บณฺฐาภิตา” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                              | สอนบุตร                                                           |
| 10       | “จุบាប់กุนเจาเสบิก” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                            | สอนลูกหลาน                                                        |
| 11       | “จุบាប់วิรุทธบณฺฑิต” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                           | สอนโอรสของกษัตริย์                                                |
| 12       | “จุบាប់ตฺริเนติ” ถูบ่ทุบ่ทุบ่                               | สอนกษัตริย์ อำมาตย์ ขุนนาง<br>ข้าราชการ และผู้ที่ต้องปกครองคนอื่น |
| 13       | จุบាប់ราชเนติ หรือ พระราชสมภาร<br>ถูบ่ทุบ่ทุบ่ ทุบ่ทุบ่ทุบ่ | สอนบุคคลทั่วไป                                                    |

เนื้อหาคำสอนใน “จุบាប់” จะสอนเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในประเด็นที่หลากหลาย เช่น ความสำคัญของความรู้และการแสวงหาความรู้ การทำงาน การดูแลรักษาทรัพย์ การปฏิบัติตนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม การปฏิบัติต่อบุคคลอื่นในสังคม ตลอดจนคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของผู้ชายและผู้หญิง ผู้แต่งพยายามชี้ให้อ่านตระหนักรู้ว่าไม่มีทรัพย์สินหรือสิ่งอื่นใดมีค่ามากเกินกว่าแนวทางดำเนินชีวิตที่ผู้แต่งจะสั่งสอน เพื่อให้ลูกหลานจดจำไว้เป็นแบบอย่างและนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ทั้งในชีวิตส่วนตัว ชีวิตครอบครัว และชีวิตการทำงาน

ดังนั้น “จุบาย” ที่แต่งขึ้นเพื่อให้อบรมสั่งสอนคนเขมรจึงปรากฏทั้งคำสอนที่ผู้แต่งเจาะจงแต่งเพื่อให้อบรมสั่งสอนผู้หญิงโดยตรง คำสอนที่ใช้สอนผู้ชาย ตลอดจนคำสอนคนทั่วไปตามบทบาทหน้าที่ทางสังคม เช่น สอนคนทั่วไป สอนสามเณร สอนอำมาตย์ สอนพระมหากษัตริย์ ดังความที่ปรากฏใน “จุบาย/มุขสงฯ” ที่จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

คนในแต่ละสังคมจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้เมื่อทุกคนประพฤติตามระเบียบหรือความนิยมของสังคมที่คนส่วนใหญ่ยอมรับและถือปฏิบัติสืบมาที่เรียกว่า “ค่านิยม” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะให้เป็น หรือกลับกลายเป็น เป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งบังคับต้องทำต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนยกย่องบูชา ค่านิยมจึงเป็นวิถีของการจัดรูปความประพฤติที่บุคคลจะยึดถือเป็นแบบฉบับสำหรับปฏิบัติตนในสังคม (ไพฑูริย์ เครือแก้ว, 2506, น. 6) การกระทำที่ผิดแปลกไปจากผู้อื่นจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ

คำสอนต่างๆ ใน “จุบาย” กำหนดกรอบการปฏิบัติตนที่เหมาะสมสำหรับคนในสังคมตามสถานะของตนอย่างชัดเจนและควบคุมความสัมพันธ์ที่แต่ละคนพึงมีต่อกัน โดยความสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดคือความสัมพันธ์กับบิดามารดาและครูบาอาจารย์ กรอบหรือกฎเกณฑ์ใน “จุบาย” จึงเป็นเครื่องมือในการกำกับสังคม กัมพูชาให้เป็นสังคมที่มีลำดับชั้นตามคติพุทธคือเศวตฉัตรในระบอบอาวสุ (แซนด์เลอร์, เดวิด, 2540, น. 136) นอกจากนี้แล้วเนื้อหาคำสอนต่างๆ ใน “จุบาย” ยังสะท้อนให้เห็นกรอบความคิดในการปฏิบัติตนที่เหมาะสมสำหรับผู้หญิงและผู้ชายในสังคมเขมรตามสถานะของตนอีกทางหนึ่งด้วย การจัดรูปแบบความประพฤติของหญิงชายส่งผลให้บทบาทหญิงชาย (Gender) มีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างนั้นเกิดจากความคาดหวังของสังคมที่เรียนรู้ถ่ายทอดผ่านกระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคม ภายใต้อัจฉริยะต่างๆ ทางสังคม เช่น ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และจัดความสัมพันธ์การใช้อำนาจ ฯลฯ (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2555, น. 23) และส่วนหนึ่งของการจัดรูปแบบความประพฤติของหญิงชายในสังคมได้ถูกถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมคำสอนที่เรียกว่า “จุบาย”

การศึกษามิตินิหิงชายใน “จุบบำเภฺสง ๗” มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความไม่เสมอภาคระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในสังคมเขมรจากวรรณกรรมคำสอนจำนวน 13 เรื่อง ด้วยการตีความตามแนวคิดสตรีนิยม ผลจากการศึกษาอาจทำให้ทราบและเข้าใจระบบคิดและทัศนคติของคนในสังคมเขมรที่พยายามสร้างภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่สังคมคาดหวัง เพื่อใช้เป็นกลไกครอบงำผู้หญิงให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขอันวอยประโยชน์แก่ผู้ชายด้วยการแสดงออกถึงการแบ่งสถานภาพทางสังคมระหว่างผู้หญิงและผู้ชายผ่านคำสอนที่กำหนดขึ้น

หากพิจารณาจากเนื้อหาคำสอนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหญิงชายที่ปรากฏใน “จุบบำเภฺสง ๗” จะสังเกตเห็นว่าเนื้อหาคำสอนที่กล่าวสอนผู้หญิงและผู้ชายแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ชายมีต่อผู้หญิงอย่างชัดเจน

### ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้หญิงและผู้ชายในสังคมเขมร

คำกล่าวของ งวน ญิล (2548, น. 29) อธิบายความสำคัญของผู้หญิงในสังคมเขมรไว้ว่า

สังคมเขมรรักษาพื้นฐานความเชื่อเรื่อง “มารดาธิปไตย” โดยให้ความสำคัญยกย่องสตรี 2 ประการคือ **สตรีเป็นใหญ่** และ**สตรีคือศิริมงคล** กล่าวคือ ตามลักษณะวัฒนธรรมอารยธรรมของประเทศกัมพูชาเรา ประชาชนมีความเชื่อสำคัญว่า ในครอบครัวนั้นสตรีเป็นประมุข เป็นหัวหน้าเป็นผู้นำในการแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาในครอบครัว และในสังคมสตรีเป็นผู้นำมาซึ่งความสงบสุข นำความเจริญมาสู่ครอบครัวและสังคมโดยรวมอีกด้วย ในครอบครัวภรรยา มีอิทธิพลอยู่เหนือสามีเหนือลูก ภรรยาเป็นผู้ถือท้ายเรือของครอบครัวไปสู่จุดหมายอย่างหนึ่งที่น่าปรารถนา อะไรทั้งหมดมาจากสตรีเป็นมูลเหตุ ดังเช่นครอบครัวมีฐานะมั่งคั่ง หรือยากจน ลูกมีความรู้หรือโง่เขลา ทรัพย์สมบัติคงอยู่หรือสูญหายก็ขึ้นอยู่กัสตรี

คำโบราณจำนวนมากแสดงให้เห็นความสำคัญของผู้หญิง เช่น สามีเป็นผู้หาทรัพย์สมบัติมาได้ ภรรยาเป็นผู้ดูแล คนเฒ่าคนแก่ในสมัยโบราณได้สั่งสอนแนะนำว่าให้สตรีจงจำใส่ใจตน กล้าข้างดวงมดด้วยดิน ส่วนผู้หญิงทั้งหลายที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้ชายชั่วช้าสามานย์ ถึงแม้ว่าภริยา มารยาทไม่งดงามนักก็ตามถ้าได้สตรีมีนิสัยรู้จักเก็บหอมรอมริบอย่างเหนียวแน่น ต้องได้รับความเจริญ มีทรัพย์สมบัติ



เพิ่มพูน เพราะสตรีเฝ้ารักษาดูแล รู้จักเก็บซ่อนสะสม มีความเพียรพยายาม ระวังรักษาให้คงอยู่

(พจนานุกรมพุทธศาสนันันตติย, 1967–1968, น. 148)

ทัศนะเช่นนี้แสดงว่าสังคมเขมรเชื่อว่า “ผู้หญิงดี” สามารถเปลี่ยนแปลงผู้ชายให้ได้ “ผู้หญิงไม่ดี” ก็ทำให้ผู้ชายตกต่ำได้ แต่ถ้าผู้หญิงไม่ดี ฝ่ายชายไม่มีอำนาจใด ๆ ที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงผู้หญิงให้ดีขึ้นเท่ากับอิทธิพลที่ “ผู้หญิงดี” มีได้ เนื้อหาคำสอนจาก “จวบ” ก็แสดงความคิดที่สอดคล้องกันว่าสังคมเขมรต้องการผู้หญิงที่มีสติปัญญาและความสามารถในการดูแลครอบครัว เพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรู้จักประนีประนอมใช้สามีและสมาชิกในครอบครัวทุกคนได้อย่างดี จากคำอธิบายข้างต้นมิได้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าผู้หญิงทุกคนจะเป็นผู้มีอำนาจควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงผู้ชายได้ หากแต่ในทางกลับกัน ผู้หญิงจะมีอำนาจได้เมื่อต้องมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่สังคมต้องการแล้วเท่านั้น ผู้หญิงจึงจะสามารถมีอิทธิพลต่อผู้ชายได้ซึ่งสอดคล้องกับเลดเจอร์วูด (Ledgerwood Judy, 1990, p. 42) ที่ให้ความหมายของคำว่า “อำนาจ” ในสังคมเขมรไว้ว่า “ในสังคมเขมร ‘อำนาจ’ หมายถึงอำนาจทางการเมือง ความแข็งแรงของร่างกาย ศักยภาพในการบรรลุความคาดหวังทางศาสนา ซึ่งเป็นอำนาจในความหมายของบุรุษ แต่สำหรับสตรี อำนาจเป็นเพียง ‘สิทธิ’ ที่เกิดจากการใช้ความสามารถทำงานต่าง ๆ ให้สำเร็จแล้วจึงมี ‘อำนาจ’ หรือ ‘สิทธิ’ ที่จะตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ผู้หญิงที่ทรงคุณค่าจึงต้องมีคุณสมบัติ ‘เพียบพร้อม’ แทน ‘อำนาจ’”

การดำเนินชีวิตของคนในสังคมดำเนินไปบนพื้นฐานที่สัมพันธ์กับการใช้อำนาจซึ่งปรากฏในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว ในสังคมเขมรอำนาจได้ถูกสร้างขึ้นโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมนับตั้งแต่เด็กหญิงหรือเด็กชายเกิด ผู้ใหญ่ก็มีอำนาจเหนือเด็กในการควบคุมสั่งสอนให้ลูกหลานเคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่งสอน โดยนัยนี้สถานะของเด็กคือการเป็นผู้ถูกกระทำภายใต้ระบบอาวุโสที่มีในสังคม

ในสังคมเขมรผู้หญิงถูกสั่งสอนให้ประพฤติตนอยู่ในกรอบพฤติกรรมทางสังคมซึ่งล้วนแต่สะท้อนถึงสถานะของผู้หญิงที่ต้องอยู่ในอำนาจพ่อแม่เมื่อเป็นลูก อยู่ในอำนาจสามีเมื่อเป็นภรรยา ด้วยค่านิยมที่เป็นแบบแผนพฤติกรรมทางสังคมดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้หญิงต้องเรียนรู้ที่จะดำเนินบทบาททางสังคมภายใต้กรอบทางอำนาจของผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นบิดามารดา หรือสามีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะอำนาจเป็นสิ่งที่ครอบงำและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตทางสังคม อีกทั้งความสัมพันธ์ทางอำนาจยังความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานมาจากการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเหนือกว่าผู้อื่น ซึ่งการมีสิทธิที่เหนือกว่านี้อาจนำไปสู่การสร้างอำนาจหรือการบังคับผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมที่ด้อยกว่าได้

ดังนั้นหากพิจารณาจากเนื้อหาของคำสอนใน “จบาบ์มุสลิซ” จะพบว่า ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้หญิงและผู้ชายในสังคมเขมรเริ่มตั้งแต่เด็กจนเติบโตได้แสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำของอำนาจระหว่างหญิงชายอย่างชัดเจน

### บทบาททางสังคมของผู้หญิงเขมร: ผู้หญิงในอุดมคติของผู้ชาย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมาย “บทบาท” ไว้ว่า “การทำทำตามบท การร่ำตามบท โดยปริยายหมายความว่า การกระทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2538, น. 459.) จากนิยามความหมายข้างต้นนี้ หากจะกล่าวถึงบทบาทของผู้หญิงก็อาจกล่าวได้ว่า บทบาทของสตรีที่พึงกระทำตามหน้าที่ที่ถูกกำหนดไว้ตามสถานภาพทางสังคมที่ตนได้รับ เนื้อหาของคำสอนที่ปรากฏใน “จบาบ์” แสดงให้เห็นบทบาทของผู้หญิงในหลากหลายสถานะ ทั้งบทบาทความเป็นลูกที่ต้องกตัญญูต่อบิดามารดา ต้องรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล บทบาทของแม่ที่ต้องดูแลสามีและบุตร และบทบาทของการเป็นภรรยาที่ดีซึ่งเป็นบทบาทของผู้หญิงที่สังคมเขมรให้ความสำคัญมากที่สุด ดังนั้นคำสอนส่วนใหญ่จึงมุ่งเน้นที่บทบาทของผู้หญิงที่อยู่ในสถานะของภรรยาซึ่งสังคมเขมรคาดหวังให้มีบทบาทเป็นผู้หญิงที่ประพฤติปฏิบัติตามแบบฉบับของผู้มีภาระหน้าที่ในการดูแลบ้านเรือน ตลอดจนสมาชิก

ในบ้าน โดยเฉพาะสามีที่จักต้องปรนนิบัติดูแลเอาใจใส่สุขทุกข์ และทำทุกวิถีทางที่จะรักษาสัมพันธ์ภาพที่มั่นคงของครอบครัวไว้ เพราะบ้านคือรากฐานอันสำคัญของสังคม ผู้หญิงในสถานะภรรยาจึงต้องดูแลสามีให้มีความเป็นอยู่ที่ดีอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง เพราะหากสามีได้รับการดูแลที่ดีสังคมย่อมเห็นว่ำนั่นคือผลของการมีภรรยาที่ดี

คำสอนใน “จบบา/ผุสง ๗” มักมุ่งแสดงให้ผู้อ่านได้ตระหนักว่าอะไรเป็นแบบอย่างที่ดีควรนำไปปฏิบัติ อะไรควรหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติซึ่งเป็นแนวทางการสอนที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้อย่างชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ สำคัญในการอบรมสั่งสอนกำหนดขึ้นด้วยแนวคิดที่ว่า การปฏิบัติตามคำสอนนั้นจะทำให้ผู้หญิงชาวเขมรเป็นผู้หญิงที่ดีมีคุณสมบัติที่เป็นผู้หญิงในอุดมคติของสังคม คลาดแคล้วจากการติฉินนินทา และประการสำคัญคือเป็นที่พึงปรารถนาแห่งบุรุษ ด้วยเหตุนี้คำสอนที่มุ่งอบรมผู้หญิงจึงมีข้อกำหนดอันหลากหลายซึ่งล้วนแต่จะเป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้ชายเป็นสำคัญ สิ่งที่เป็นคุณสมบัติสำคัญที่สุดของผู้หญิงคือการตอบสนองความต้องการทุกอย่างของผู้ชายโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ชายมีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมให้ผู้หญิงประพฤติตามความพอใจของตน อาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาคำสอนที่ปรากฏใน “จบบา/สุรี” (คำสอนผู้หญิง) และเรื่องอื่นๆ ที่รวมพิมพ์ใน “จบบา/ผุสง ๗” มีจุดมุ่งหมายในการสอนผู้หญิงเพื่อผู้ชาย ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยข้อสันนิษฐานกล่าวว่าผู้แต่ง “จบบา” ทุกเรื่องเป็นผู้ชายจึงทำให้มุมมองในการสอนและคำสอนที่ปรากฏเป็นสิ่งที่ผู้ชายเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์มากที่สุด

การเลือกประเด็นในการสอนซึ่งนับว่าเป็นสาระสำคัญของเรื่องส่วนใหญ่ที่ผู้แต่งหยิบยกมาสอนก็เน้นหนักเฉพาะบทบาทของภรรยาที่ดี คำสอนผู้หญิงว่าด้วยเรื่อง “ภรรยาที่ดี” ที่ปรากฏใน “จบบา/สุรี” แสดงว่าสังคมเขมรให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้หญิงในการเป็นภรรยามากกว่าบทบาทอื่น การเรียนรู้หน้าที่ของแม่บ้านจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะทำให้ผู้หญิงมีคุณสมบัติที่ชายจะเลือกเป็นคู่ครอง และเมื่อผู้หญิงแต่งงานแล้ว ผู้หญิงจะสามารถรักษาสถานภาพนี้ไว้ด้วยการ

ประพัตติตนเป็นภรรยาที่ดี ดังนั้นคำสอนผู้หญิงใน “จุบาบ์สุรี” (คำสอนหญิง) จึงเป็นเสมือนตัวแทนความคิดของผู้ชายที่ประสงค์จะให้ผู้หญิงมีฐานะเป็นผู้เอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ตนเองจึงพยายามสร้างคุณลักษณะของผู้หญิงในอุดมคติ ดังนี้

**1. ผู้หญิงต้องเชื่อฟังให้ความเคารพยำเกรงผู้ชาย** ผู้หญิงจึงไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งบุรุษในทุกกรณีไม่ว่าจะด้วยการพูด หรือการแสดงกิริยาใดๆ ดังคำสอนในฉบับสอนสตรีที่สอนผู้หญิงให้อยู่ในโอวาทของสามี ไม่ได้เถียง อ่อนน้อม ถ่อมตน ปฏิบัติตามคำสั่ง และจดจำสิ่งที่สามีสอน ผู้หญิงไม่มีสิทธิแม้แต่การมองจ้องหน้าสามีในขณะที่มีข้อขัดแย้งกัน เพราะถือว่าการกระทำเช่นนั้นคือการท้าทายอำนาจของสามี

|                               |                 |                    |
|-------------------------------|-----------------|--------------------|
| หากว่าสามีนางค่า              | ให้นางเข้าไปที่ | ห้องนอนแล้วคิดก่อน |
| ออกมาพร้อมคำอ่อนหวาน          | พูดจาอดอ้อน     | แก่โศชนันไป        |
| แม้ว่าสามีสั่งสอน             | นางจงจำ         | เก็บไว้ในตัว       |
| ("จุบาบ์สุรี" บรรพตที่ 79-81) |                 |                    |

คำสอนนี้แสดงให้เห็นว่าภรรยาที่ดีต้องนิ่งเฉย และอดทนต่อการกระทำหรือคำพูดที่ไม่ดีของสามี กล่าวคือ ถ้าสามีโกรธด่าว่าก็อย่าโต้แย้งในทันที แต่ให้คิดใคร่ครวญให้ดีแล้วชี้แจงด้วยคำพูดที่ไพเราะอ่อนหวาน หากสามีสั่งสอนอย่างไรภรรยาต้องจดจำไว้ เพราะการนิ่งในยามที่สามีโกรธอาจทำให้ปัญหาทุกอย่างบรรเทาเบาบางลงได้ ดังที่ผู้แต่งกล่าวว่า

|                                |                                 |                       |
|--------------------------------|---------------------------------|-----------------------|
| ถ้าสามีโกรธ                    | คิดไว้ในใจสามีจะแพ้ออง          | ทำเช่นนี้จะได้ความสุข |
| เห็นท่าไม่ดีให้ดื้อนรับอย่าพูด | รับคิดในใจ                      | สามีจึงแพเราได้       |
| จึงได้ความสุขกลับมา            | จึงเรียกว่าเป็นหญิงกระตือรือร้น | ชื่อเสียงขจรขจาย      |
| ("จุบาบ์สุรี" บรรพตที่ 76-77)  |                                 |                       |

**2. ผู้หญิงต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อผู้ชายผู้เป็นสามีตน** จากคำสอนใน “จูบาบัสรี” (คำสอนหญิง) แสดงไว้อย่างชัดเจนว่าผู้หญิงที่แต่งงานแล้วต้องซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามีตนเพียงผู้เดียวเท่านั้น ดังนั้นการแสดงความสนิทสนมกับผู้ชายที่มีใช้สามีเป็นสิ่งที่ผิด ห้ามกระทำไม่ว่าจะเป็นการทำงาน หรือในสถานที่ใด ๆ ก็ไม่สมควร เพราะจะทำให้สามีต้องถูกคนอื่นดูหมิ่นได้

ความซื่อสัตย์จัดเป็นคุณธรรมสำคัญของ การอยู่ร่วมกันที่คู่สามีภรรยาต้องรักษาและปฏิบัติ คำสอนใน “จูบาบัสรี” (คำสอนหญิง) เน้นย้ำให้ผู้หญิงตั้งใจรักษาใจ รักษากายให้ผูกพันมั่นคงอยู่กับสามีเพียงผู้เดียว เมื่อออกเรือนไปแล้ว การพบปะผู้ชายอื่นต้องระงับกิริยา มิเช่นนั้นคนอื่นจะดูถูกสามีได้ ดังที่กล่าวไว้ว่า

|                              |                     |                     |
|------------------------------|---------------------|---------------------|
| หลุกหลิกไม่ทำตนเช่นผู้หญิงดี | พูดจาไม่มั่นคง      | ไม่มีความละอาย      |
| เห็นเขาเลียบเคียงมามอง       | หัวเราะให้แล้วก็ถาม | หยอกล้อกับผู้ชาย    |
| เรียกผู้หญิงอับรึยทุยศ       | ไม่กลัวตัวผิด       | มารยาทและกฎทั้งหลาย |
| ทำการงานไปนั่งคลุกคลี        | จะเหมาะหรือไม่เหมาะ | ว่าตัวเป็นหญิง      |
| ไม่เกรงไม่กลัวใจสามี         | ยอมให้ชายอื่น       | ดูถูกสามีได้        |
| เรียกผู้หญิงไม่มีลักษณะ      | ไม่มีกิริยา         | มารยาทไม่เหมาะสม    |

(“จูบาบัสรี” บรรพที่ 18-23)

ความซื่อสัตย์ต่อสามีเป็นเหตุสำคัญที่จะทำให้ครอบครัวเกิดความผาสุกได้ ดังนั้นภรรยาที่ดีต้องตั้งใจรักษาความดีงามเรื่องนี้ไว้ให้ได้ตลอดชีวิต ใน “จูบาบัสรี” (คำสอนหญิง) จึงสอนให้ผู้หญิงซื่อสัตย์ต่อสามี ผู้หญิงจึงต้องตั้งใจรักษาใจ รักษากาย ระมัดระวังอย่าให้อ่านาจนแห่งตนหวนมาครอบงำ จนทำให้ต้องสูญเสียคุณธรรมข้อนี้ไป

**3. ผู้หญิงต้องรับใช้ปรนนิบัติผู้ชาย** คำสอนใน “จูบาบัสรี” (คำสอนหญิง) มุ่งสอนและให้รายละเอียดในเรื่องการปฏิบัติตนต่อสามี และหน้าที่ของภรรยาที่ดี ตลอดจนลักษณะของภรรยาที่ไม่ดีไว้อย่างละเอียด ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งปรารถนาสั่งสอนให้ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายรับใช้บุรุษในประเด็นต่างๆ คือ ดูแลเรื่องอาหารการกิน ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่าภรรยาที่ดีต้องไม่รับประทานอาหาร

ก่อนสามี ไม่เลือกรับประทานเฉพาะสิ่งที่ตนชอบ เมื่อสามีเจ็บป่วย ต้องดูแลปรนนิบัติ หาแพทย์ หรือหายามารักษาอาการป่วยของสามีให้หายเป็นปกติ ดูแลจัดหาเสื้อผ้าให้สมฐานะของสามี ยอมให้สามีสวมเสื้อผ้าใหม่ ส่วนเสื้อผ้าเก่าของสามีภรรยาจะเก็บไว้ใช้เอง

ผู้หญิงที่แต่งงานออกเรือนไปแล้วก็ถือว่าเปลี่ยนผู้ปกครองจากบิดามารดามาอยู่ในความดูแลของสามี สามีจึงเป็นบุคคลที่สตรีต้องเคารพยำเกรง เพราะสามีคือบุคคลที่เป็นผู้คุ้มครองและเลี้ยงดู ด้วยเหตุนี้ภรรยาจึงต้องปรนนิบัติเอาใจใส่อย่างดีที่สุดเพื่อให้สามีรักและไม่ทอดทิ้ง เพราะชีวิตของภรรยาขึ้นอยู่กับสามี ดังนั้น คำสอนใน “จุบาบ/สุรี” (คำสอนหญิง) จึงกล่าวถึงคุณสมบัติที่ดีที่ภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามีอย่างละเอียดดังที่สอนว่า

|                         |              |                   |
|-------------------------|--------------|-------------------|
| ไฟหนึ่งคือราชา          | คือสามีตน    | อยู่สนิทปรนนิบัติ |
| ให้นางปรนนิบัติสม่ำเสมอ | อย่าทำให้ขาด | อย่าให้สามีน้อยใจ |

(“จุบาบ/สุรี” บรรทัดที่ 50-51)

คำสอนได้แสดงให้เห็นให้ผู้หญิงตระหนักว่าสามีมีความสำคัญเสมอด้วยพระราชาเปรียบเป็นเจ้าชีวิต ดังนั้นภรรยาจะต้องให้ความเคารพดูแลปรนนิบัติอย่าให้บกพร่อง และต้องดูแลปรนนิบัติสามีให้พึงพอใจด้วยเรื่องต่างๆ ทั้งการอยู่การกิน ให้ได้รับความสุขทั้งกายและใจ ดังมารดาสอนธิดาของนางว่า

|                        |             |                    |
|------------------------|-------------|--------------------|
| เมื่อไปยังภพภูมิมนุษย์ | นางจงจดจำ   | รับใช้สามี         |
| ทำหน้าที่ปรนนิบัติ     | อย่าให้สามี | รู้สึกขัดเคืองในใจ |

(“จุบาบ/สุรี” บรรทัดที่ 5-6)

ในเรื่องอาหารการกินถือเป็นหน้าที่หลักของภรรยาที่จะต้องปฏิบัติมิให้ขาด นอกจากภรรยาต้องจัดหาอาหารให้สามีรับประทานแล้ว ยังต้องเรียนรู้มารยาทที่เกี่ยวกับการรับประทานครึ่งนี้

|                      |                   |                           |
|----------------------|-------------------|---------------------------|
| แม้ว่ารับประทานอาหาร | แอบความหาของ      | กิน (เขมือบ) ไม่มีระเบียบ |
| ลูกเอ๋ยนี้แล้วจงฟัง  | นี่เป็นความจริงไร | ทั้งสิบประการ             |

(“จุบาบสุรี” บรรทัดที่ 122-123)

|                           |                   |                |
|---------------------------|-------------------|----------------|
| หนึ่งรู้จักจัดอาหารของกิน | สามีไปไกลไกล      | ไม่กล้ากินก่อน |
| อดทนรอจนสามีกลับมา        | พบกันแล้วจึงเอามา | บริโภคพร้อมกัน |

(“จุบาบสุรี” บรรทัดที่ 152-153)

ในฐานะภรรยาฉันผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลอาหารทั้งคาวหวานให้พร้อมบริบูรณ์ตามอัธยาศัย แต่ภรรยาที่ดีจะไม่รับประทานอาหารก่อนสามีและเมื่อรับประทานอาหารใดๆ ภรรยาต้องไม่เลือกรับประทานอาหารเฉพาะของที่ตนเองชอบ

เรื่องสุขภาพของสามีก็เป็นสิ่งสำคัญที่ไม่อาจละเลยได้ ดังนั้นใน “จุบาบสุรี” (คำสอนหญิง) จึงได้กล่าวถึงการดูแลสุขภาพปณิบัติสามีในขณะที่เจ็บป่วยไว้ว่า

|                          |                  |                |
|--------------------------|------------------|----------------|
| อีกอย่างหนึ่งหากสามีป่วย | เอาใจใส่ดูแลสามี | หาหมอยามารักษา |
| ไปหาหมอผีมาเป็นครูรักษา  | เคราะห์ยามคำนวน  | ดูสามีให้หาย   |

(“จุบาบสุรี” บรรทัดที่ 133-134)

เมื่อสามีเจ็บป่วยภรรยาฉันหน้าที่ดูแลสามีพยายามหาวิธีที่จะรักษาสามีให้หายเป็นปกติได้ในเร็ววัน ด้วยการหาหมอหรือหาหมอยามารักษา หากยังไม่หายอาจต้องใช้วิธีการรักษาทางไสยศาสตร์ก็ต้องเร่งดำเนินการโดยเร็วจะละเลยมิได้

**4. ผู้หญิงต้องยอมรับในข้อบกพร่องของผู้ชาย** คำสอนใน “จุบาบสุรี” (คำสอนหญิง) สอนให้ผู้หญิงมองเห็นว่า ความบกพร่องหรือความด้อยของผู้ชายในเรื่องรูปร่างหน้าตา ความพิการ ความเฉลียวฉลาด วิชาความรู้ สถานะความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพและยศศักดิ์เป็นสิ่งที่ไม่ควรให้ความสำคัญ ผู้หญิงไม่ควรนำมาเป็นข้ออ้าง แต่ผู้หญิงควรยอมรับข้อบกพร่องหรือข้อด้อยเหล่านั้น เพราะนั่นคือสิ่งที่ผู้หญิงเป็นผู้เลือกเองจึงต้องยอมรับให้ได้ ผู้หญิงจึงไม่ควรนำข้อด้อยเหล่านั้นมาดูหมิ่นทำให้ผู้ชายเกิดความทุกข์ทรมานทุกขใจ ในขณะที่ผู้ชาย

ปรารภนาผู้หญิงที่มีคุณสมบัติเป็นผู้หญิงในอุดมคติที่ดีพร้อมทุกประการ คำสอนใน “จุบาบ’สุรี” (คำสอนหญิง) กล่าวถึงความบกพร่องของสามีที่ภรรยาต้องยอมรับไว้ 8 ประเภท คือ สามีพิการ สามียากจน สามีไม่มียศ สามีโง่เขลา สามีรูปร่างหน้าตาไม่ดี สามีไม่มีงานทำเป็นหลักแหล่ง สามีติดสุรา และสามีที่ลุ่มหลงภรรยา

ผู้แต่งสอนให้ภรรยายอมรับสามีที่มีข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้ได้ อย่าแสดงกิริยาไม่ดีต่อสามีที่อาจจะทำให้สามีเกิดความทุกข์ เช่น บ่นว่า แช่งดำ โกรธเคือง ทำจริตแองอน รวมไปถึงการบนบานให้สามีเสียชีวิต เพราะถือว่าการที่ผู้หญิงเลือกชายใดเป็นสามีแสดงว่าต้องรับรู้ และอดทนยอมรับข้อบกพร่องต่าง ๆ ของสามีตนได้ ดังนั้นภรรยาจึงต้องจงรักภักดี ซื่อสัตย์ต่อสามี ไม่ว่าสามีจะดีหรือไม่ดีอย่างไร ภรรยาก็ต้องยอมรับจะแสดงความรังเกียจมิได้ ดังที่กล่าวไว้ว่า

โง่เขลาอ่อนแอให้ใช้พูด

แนะนำผสมไป

ให้นัมนวลเหมาะสม  
(“จุบาบ’สุรี” บรรทัดที่ 64)

หากสามีโง่เขลาภรรยาก็มีหน้าที่  
ดูถูกอีกอย่างเพราะสามีโง่  
คำว่าไม่รู้จักสงสาร

พูดจาแนะนำอย่าดูถูก  
เขลาตัวเองจึงถือดี  
คำพูดหยาบคาย

หรือด่าทอ ดังที่สอนว่า  
เกียจคร้านเชื่องช้า  
ไม่เกรงกลัวเท่าเส้นผม  
(“จุบาบ’สุรี” บรรทัดที่ 197-198)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าภรรยาต้องไม่ดูถูกสามีด้วยสาเหตุต่าง ๆ เป็นอันขาด เพราะเมื่อแต่งงานกับชายคนใดแล้ว ภรรยาต้องยอมรับความด้อย หรือข้อบกพร่องอันอาจเกิดขึ้น เช่น รูปร่างไม่ดี ทรัพย์สินไม่ดี หรือแม้กระทั่งสติปัญญา ภรรยาก็ไม่ควรดูหมิ่น แต่ต้องพยายามหาวิธีอยู่ร่วมกันให้มีความสุขให้ได้

**5. ผู้หญิงต้องปกป้องรักษาเกียรติยศ และทรัพย์สินให้ผู้ชาย** คำสอนใน “จุบาบ’สุรี” (คำสอนหญิง) กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้หญิงในการปกป้องและรักษาเกียรติและทรัพย์สินให้แก่ผู้ชายไว้ เพราะเกียรติเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องดำรงรักษาไว้ให้ดี ดังนั้นภรรยาจึงมีหน้าที่กระทำทุกอย่างที่จะไม่ทำให้สามีเสื่อมเกียรติ ดังใน “จุบาบ’สุรี” (คำสอนหญิง) ที่สอนว่า



|                                |                         |                                  |
|--------------------------------|-------------------------|----------------------------------|
| อีกอย่างหนึ่งได้ยินคำพูดจากใคร | เขาด่าว่า               | พูดถึงสามมี                      |
| ไม่ถูกต้องจนใจอัปยศ            | รู้การรักษาเกียรติสามมี | จะกลับกลายเป็นสุข                |
|                                |                         | (“จุบาป’สุรี” บรรทัดที่ 138-139) |

ภรรยาที่ดีมีหน้าที่ปกป้องและรักษาเกียรติของสามี หากมีใครพูดถึงสามีในทางไม่ดี หากภรรยาทราบต้องพยายามปกป้องเกียรติของสามีไว้ในทุกวิถีทางอย่าปล่อยให้สามีต้องเสื่อมเสียชื่อเสียง

นอกจากเรื่องเกียรติยศแล้ว ภรรยาที่ดีต้องมีคุณสมบัติของการเป็นแม่บ้านที่ดี คือการรู้จักเก็บและใช้ทรัพย์สินที่มีอยู่ ตลอดจนทรัพย์สินที่สามีหามาได้อย่างพอเหมาะพอควร ไม่สุรุยสุราย และไม่ปล่อยปละละเลยทิ้งให้ทรัพย์สินที่มีอยู่ต้องเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ดังที่สอนว่า

|                                    |                   |                                    |
|------------------------------------|-------------------|------------------------------------|
| ผู้หญิงอีกอย่างเห็นทรัพย์ที่ทองถนน | ก็เดินผ่านไปเลยไป | ไม่หยิบไม่เก็บ                     |
| ไม่นานต่อไปภายหน้า                 | ไม่รู้จักเก็บ     | กระจายไปทั่วห้อง                   |
| ทรัพย์เหล่านั้นก็จะพร่องหายไปเอง   | จัญไรซัดขวาง      | ทำให้เป็นอันตราย                   |
|                                    |                   | (“จุบาป’สุรี” บรรทัดที่ 119 – 121) |

|                                   |                       |                                  |
|-----------------------------------|-----------------------|----------------------------------|
| อย่างหนึ่งอยากจ่ายทรัพย์สามมี     | ให้เสียหายไร้ประโยชน์ | ไม่รักษาให้ดี                    |
| อีกอย่างสามมีกระตือรือร้นพยายามหา | ข้าวของได้มา          | ไม่รักษาดูแล                     |
|                                   |                       | (“จุบาป’สุรี” บรรทัดที่ 178-179) |

ดังนั้นผู้หญิงจึงต้องรอบคอบรู้จักเก็บของแม่ของมีค่าเล็กน้อยก็ต้องใส่ใจไม่ผ่านเลยไป เพราะการไม่เห็นคุณค่าของทรัพย์แม้มีค่าเพียงเล็กน้อย จะพะนะนิสัยไม่ดีให้ติดตัวผู้หญิงคนนั้นไปจนทำให้เกิดความเดือดร้อนในภายหน้า นอกจากนี้แม่บ้านที่ดียังต้องดูแลเอาใจใส่ในการป้องกันรักษาทรัพย์ เช่น การดูแลปิดประตูบ้านช่องเพื่อป้องกันการโจรกรรมทรัพย์สินด้วย ดังที่สอนว่า

|                             |                  |                     |
|-----------------------------|------------------|---------------------|
| จำรูยใคร่อย่างคือเราทุกคน   | เข้าออกปากประตู  | ไม่ปิดให้มิดชิด     |
| ผิดจากการไม่ปิดประตู        | ไม่ดันประตูมาปิด | มองเห็นข้างในไปทั่ว |
| ถือว่าเท่ากับเขาจุดไฟชี้ได้ | ให้โจรเข้าไป     | เอาทรัพย์ทั้งหลาย   |

(“จบบาสรี” บรรทัดที่ 104–106)

ในธรรมเนียมประเพณีการปฏิบัติตนของผู้หญิงเขมรมีการกล่าวถึงลักษณะของผู้หญิงที่ดีไว้เรียกว่า “*สรีครบลักขณ*” (พรวจ – ภูมิ, 1999, น. 53–54.) ซึ่งกล่าวถึงลักษณะของผู้หญิงที่ดีไว้ 31 ประการ<sup>2</sup> “*สรีครบลักขณ*” (สตรีครบลักษณะ) เป็นลักษณะผู้หญิงในอุดมคติของเขมร หากชายใดคัดเลือกคู่ครองและจะเลือกผู้หญิงไปเป็นภรรยา ฝ่ายผู้ชายจะใช้เกณฑ์นี้ประกอบการตัดสินใจเลือกผู้หญิงที่มีคุณสมบัติสอดคล้องตามลักษณะ “*สรีครบลักขณ*” เพราะเชื่อกันว่าการมีภรรยาที่มีคุณสมบัติตามนี้จะทำให้ครอบครัวของตนเจริญรุ่งเรือง มีความก้าวหน้าในชีวิต ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครอบครัวที่มีลูกสาว บิดามารดาต้องอบรมลูกสาวให้ถึงพร้อมด้วยลักษณะดังกล่าว เพื่อตอบสนองความต้องการของฝ่ายชาย (อุบล เทศทอง, 2547, น. 210–211) ลักษณะของผู้หญิงตามลักษณะ*สรีครบลักขณ*แสดงให้เห็นความคาดหวังของสังคมที่มีต่อผู้หญิง ทั้งยังเป็นการแสดงทัศนะเกี่ยวกับความประพฤติตนของผู้หญิงที่สังคมเขมรปรารถนาทั้งสิ่งที่พึงปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติ

<sup>2</sup> รายละเอียดลักษณะสตรีครบลักษณะมีดังนี้ 1. ไม่ซุบซิบนินทาเขา 2. มีดีมมาครวระ ต่อบิดามารดาและสามี 3. รู้คุณและตอบแทนคุณบิดามารดาทั้งฝ่ายตนเองและสามี 4. ไม่นอนกลางวัน 5. ไม่หลงลืมหน้าหลัง 6. รู้จักรักษาทรัพย์ 7. ไม่นอกใจสามี 8. ไม่เหิงหวงสามี 9. ไม่มีกลมாயา 10. ไม่ส่ายยอให้ใครเห็น 11. มีจิตใจอดทนหนักแน่น 12. เดินเบาๆ ไม่เดินตึงตัง 13. ไม่ยืนหรือนั่งอวดกายให้ใครเห็น 14. ไม่เดินด้วยท่าทางดัดจริต 15. รู้จักสรวมกิริยา ไม่ช้าเลื่องมอ 16. มีท่าทางเดินสง่างาม ไม่เดินส่ายสะโพก 17. ไม่เดินทอดน่อง สะบัดไหล่ 18. พุดเบาๆ แต่ชัดเจน 19. อย่าหยอกล้อหัวเราะเล่น 20. ไม่พุดจาเกี่ยผู้ชาย 21. ไม่เกียจคร้าน เมื่อทำงานต้องให้เสร็จ 22. ไปไหนแล้วรีบกลับ 23. ให้รู้จักเก็บของในเวลาที่จะควมเก็บ 24. รู้จักจัดบ้านช่อง 25. รู้จักตกแต่งเครื่องอุปโภคบริโภค 26. รู้จักกล้วสามี บิดา มารดาและปฏิบัติตามโอวาท 27. กินอาหารหลังบิดา มารดาและสามี 28. หยุดกินอาหารหลังบิดา มารดาและสามี 29. นอนหลังสามี 30. ตื่นก่อนสามี 31. มีจิตใจเมตตากรุณา รู้จักทำบุญให้ทาน

ผู้หญิงคนใดปฏิบัติตามได้ก็จะเป็นที่ยกย่องของคนทั่วไป ในวันนี้แนวความคิดเกี่ยวกับ “*สุริครบ์ลกษณ์*” ก็คือการกำหนดค่านิยมเกี่ยวกับผู้หญิงในอุดมคติของเขมรนั่นเอง เพราะค่านิยม (Value) หมายถึงสิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คุณปรารถนาจะให้เป็นอย่างหรือกลับกลายมาเป็น เป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งบังคับต้องทำต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนยกย่องบูชา ค่านิยมจึงเป็นวิถีของการจัดรูปความประพฤติที่บุคคลจะยึดถือเป็นแบบฉบับสำหรับปฏิบัติตนในสังคม (ไพฑูริย์ เครือแก้ว, 2506, น. 6) แนวทางปฏิบัติตนของผู้หญิงที่ปรากฏใน “*สุริครบ์ลกษณ์*” มีต้นเค้ามาจากการนำลักษณะที่พึงประสงค์ของตัวละครหญิงจากรรณกรรมประเภทต่างๆ ของเขมร เช่น วรรณคดี ขาดก นิทาน ตลอดจนเรื่องเล่าต่างๆ ที่เป็นที่ยอมรับหลายอยู่ในสังคมเขมรมาเป็นเวลานานมาประมวลเข้าด้วยกัน แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงที่เป็นที่ยอมรับของสังคมจึงถูกถ่ายทอดสู่ผู้อ่านจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งสืบเนื่องกันไปโดยมีประเด็นหลักกล่าวถึงเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

**กิริยามารยาท** ผู้หญิงจะต้องมีกิริยามารยาทดี พุดจาเบาๆ แต่ชัดเจน ไม่ซุบซิบนินทา เดินเบาๆ ไม่ให้มีเสียงดังตึงตัง

**ความมีศีลธรรม** ผู้หญิงต้องมีจิตใจเมตตากรุณา รู้จักทำบุญให้ทาน

**หน้าที่การงาน** ผู้หญิงต้องไม่เกียจคร้าน ไม่นอนกลางวัน ไม่หลงลืมไปไหนแล้วรีบกลับ รู้จักจัดบ้าน และเก็บข้าวของในเวลาอันควร รู้จักรักษาทรัพย์สิน รู้จักตกแต่งเครื่องอุปโภคบริโภค

**การปฏิบัติตนต่อสามี** ผู้หญิงต้องซื่อสัตย์และไม่นอกใจ ไม่หึงหวง ไม่มีกลมารยา ตื่นก่อนนอนที่หลังสามี อยู่ในโอวาทสามี

**การปฏิบัติตนต่อบิดามารดา** ผู้หญิงต้องรู้คุณและตอบแทนคุณบิดามารดาทั้งฝ่ายตนและสามี ปฏิบัติตนตามโอวาท รับประทานอาหารหลังบิดามารดา และหยุดรับประทานอาหารก่อนบิดามารดา

**พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม** ผู้หญิงต้องไม่สยายผมให้คนอื่นเห็น ยืนหรือนั่งอวดกายให้คนอื่นเห็น เดินส่ายสะโพก เดินทอดน่อง สะบัดไหล่ หยอกล้อ พุดจาเกี้ยวผู้ชาย

แนวทางปฏิบัติของผู้หญิงที่รวบรวมไว้ใน “*สุริครบ์ลกษณ์*” ถูกนำมากล่าวซ้ำใน “*จุบาบ์สุรี*” (คำสอนสตรี) กล่าวคือใน “*จุบาบ์สุรี*” (คำสอนสตรี) ผู้แต่งได้นำประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นมาใช้เพื่อเป็นสื่ออธิบายให้เห็นว่าสังคมเขมรคาดหวังว่าผู้หญิงในอุดมคติควรเป็นอย่างไร ด้วยวิธีกำหนดเนื้อหาของคำสอนที่กล่าวถึงความประพฤติของผู้หญิงในเรื่องกิริยามารยาท ความมีศีลธรรม หน้าที่การงาน การปฏิบัติตนต่อสามี การปฏิบัติตนต่อบิดามารดา และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนของผู้หญิงที่พึงมีตามสถานภาพของสังคม เช่น การปฏิบัติตนในฐานะลูก และการปฏิบัติตนในฐานะภรรยา การสอนเรื่องดังกล่าวจึงเป็นการเน้นย้ำให้เห็นความคาดหวังที่สังคมมีต่อสตรี ดังนั้นการกล่าวถึงลักษณะของสตรีในอุดมคติในเรื่องซ้ำกันจึงแสดงให้เห็นอิทธิพลของความคิดเกี่ยวกับลักษณะของสตรีในอุดมคติจาก “*สุริครบ์ลกษณ์*” ที่มีต่อคำสอนใน “*จุบาบ์สุรี*” (คำสอนสตรี) ได้อย่างชัดเจน

จากคำสอนใน “*จุบาบ์สุรี*” (คำสอนสตรี) แสดงให้เห็นว่าสังคมเขมรมีกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ของผู้หญิงให้ชัดเจน ด้วยวิธีการกำหนดลักษณะของ “*ผู้หญิงดี*” และ “*ผู้หญิงเลว*” โดยพิจารณาจากบทบาทของผู้หญิงตามสถานภาพในสังคมอันได้แก่ บทบาทของลูก บทบาทของภรรยา บทบาทของมารดา บทบาทแม่ศรีเรือน บทบาทของผู้สนับสนุนสามีให้เจริญก้าวหน้า สังคมเขมรอบรมบ่มเพาะและขัดเกลาผู้หญิงด้วยการสร้างวรรณกรรมต่าง ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายในการอบรมสั่งสอน เช่น การผลิตวรรณกรรมคำสอนสตรี การสอดแทรกความคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของสตรีที่พึงประสงค์ในงานวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ เพื่อให้ผู้หญิงใส่ใจในการปฏิบัติตนให้เป็นไปตามแนวทางที่สังคมคาดหวัง หากใครไม่ทำตามความคาดหวังก็จะต้องเผชิญกับการติฉินนินทา เยาะเย้ยถากถาง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ผู้หญิงต้องปฏิบัติตามที่วัฒนธรรมในสังคมกำหนด เนื่องจากความคาดหวังเกี่ยวกับ “*ผู้หญิงดี*” ถูกกำหนดจากสังคมวัฒนธรรมที่แวดล้อมตนเอง แนวทางปฏิบัติจากคำสอนจึงเป็นแบบอย่าง que ผู้หญิงเขมรร่วมกันปฏิบัติตามโดยไม่รู้สึกลำบาก โดยเฉพาะถ้าถูกสั่งสอนให้ปฏิบัติมาตั้งแต่เล็กทำให้เกิดความเคยชินจนเป็นนิสัยแบบอย่างขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมซึ่งควบคุมการกระทำแทบทุกอย่าง

ของชีวิตตั้งแต่ต้นจนหลัง ตั้งแต่เกิดจนตายที่กระทำตามๆ กันไปโดยไม่รู้สึกตัวนี้ แท้ที่จริงก็คือ พลังอำนาจของกลุ่มหรือสังคมที่มีอยู่เหนือตัวบุคคล บังคับให้บุคคล ทำตามแบบอย่างร่วมกันของกลุ่ม แต่บุคคลไม่ค่อยรู้สึกถึงพลังของการควบคุม หรือบังคับนี้ จะพอมีโอกาสตระหนักได้ก็ต่อเมื่อลงขันแบบอย่างต่าง ๆ นี้ จึงจะ เห็นได้ทันทีว่าชาวบ้านเขาทักเขานินทาว่ากล่าวตำหนิ (พทยา สายหู, 2546, น. 22) ในนัยนี้คำสอนผู้หญิงที่ปรากฏจึงหมายถึงพลังอำนาจของสังคมเขมรที่ควบคุมบังคับ หรือกำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติของผู้หญิง ดังที่ผู้แต่ง “จวบ’สุรี” (คำสอนสตรี) มุ่งเสนอแนวทางให้ผู้หญิงรู้จักปฏิบัติตนให้สุภาพ อ่อนน้อมต่อผู้อื่น มีความงดงาม ในทุกอิริยาบถ รวมไปถึงการประพฤติตนเป็นภรรยาที่ดี เพื่อให้สตรีดำเนินชีวิต อย่างมีความสุข ได้รับการยอมรับไม่ต้องประสบความอับอาย การเสื่อมเกียรติ และการติฉินนินทาจากสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่า “จวบ’สุรี” (คำสอนสตรี) ทำหน้าที่ กำหนดกรอบ และถ่ายทอดแนวทางปฏิบัติตนให้แก่ผู้หญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้หญิงที่มีบทบาทเป็นภรรยา เพราะหากสตรีคนใดสามารถยึดถือและสามารถ ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับคำสอนที่ปรากฏ สังคมเขมรจะยอมรับ ทั้งยังได้รับการ ยกย่องจากผู้พบเห็น ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข และประสบความสำเร็จในการ ครองเรือน

ในขณะเดียวกันการสอนของผู้แต่งก็จะกำหนดพฤติกรรมของ “ผู้หญิงเลว” เพื่อใช้เป็นเครื่องมือข่มขู่ผู้หญิงที่ไม่ยอมอยู่ในกรอบที่สังคมกำหนดไว้ด้วยการ กำหนดโทษ เช่น ถูกนินทา ถูกขับไล่ ไม่ยอมรับจากสังคมด้วยวิธีต่างๆ หาก ผู้หญิงคนใดไม่ประพฤติตนตามแนวทางที่กำหนดไว้ จะถูกสังคมเพ่งพินิจว่าเป็น ผู้หญิงที่ขาดคุณสมบัติของกุลสตรี ขาดการอบรมจากครอบครัว และบางกรณี อาจถูกดูหมิ่นว่าไม่มีสกุลรฐชาติอาจถูกคนในสังคมดูหมิ่นและเกลียดชัง โดยเฉพาะ ผู้หญิงที่ประพฤติตนไม่ดีเสื่อมเสียเพราะเรื่องผู้ชายจะต้องรับโทษโดยไม่ต้องถูก ญาติพี่น้องตักเตือนและขับไล่ออกจากบ้านและจะไม่มีสิทธิได้รับมรดกจากบิดา มารดา ทั้งยังต้องถูกเพื่อนบ้านดูถูกประณามโดยเปรียบเทียบกับสัตว์เดียรัจฉาน (คิน-ณน, 1991, น. 29-30)

ด้วยเหตุที่ผู้แต่งได้นำพฤติกรรมของผู้หญิงทั้งในด้านดีและไม่ดีมานำเสนอในเชิงเปรียบเทียบจึงเสมือนการปลุกความคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคมเขมรให้สนใจคุณสมบัติของผู้หญิง ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการประพฤติตนของผู้หญิงโดยยกเอา “การเสื่อมเกียรติ” “การดิฉินนินทา” มาเป็นเงื่อนไขในการสร้างกรอบความคิดให้แก่ผู้หญิงจึงถูกนำมาถ่ายทอดให้ผู้หญิงทุกคนได้ตระหนักถึงความสำคัญ of คำสอนต่าง ๆ โดยใช้วิธีเน้นย้ำให้ผู้หญิงรู้สึกอับอายเมื่อสูญเสียคุณสมบัติดังกล่าว เช่น สตรีต้องอับอายและเสื่อมเสียอย่างยิ่งหากต้องสูญเสียพรหมจรรย์ก่อนการแต่งงาน ถูกฝ่ายชายทอดทิ้งหลังจากแต่งงานแล้ว หรือการตกเป็นม่ายด้วยสาเหตุต่าง ๆ ซึ่งเป็นเหตุนำไปสู่การดิฉินนินทาจากคนในสังคม ความคิดเช่นนี้ถูกสืบทอดผ่านคำสอนผู้หญิงมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นผู้หญิงเขมรจึงต้องรักษาทบาทตามกรอบของสังคม โดยต้องดำเนินชีวิตอย่างระมัดระวัง เพื่อให้รู้สึกว่าตนเองได้รับการยอมรับจากคนในสังคม เพราะเกรงการนินทาว่กล่าว และดำเนินที่จะทำให้เสื่อมเกียรติ

ความคิดเหล่านี้แสดงให้เห็นทัศนะของผู้แต่งที่มีต่อผู้หญิงว่าบทบาทที่สำคัญที่สุดของผู้หญิงคือบทบาทภรรยา ดังนั้นบทบาทของผู้หญิงตามคำสอนใน “จบบาสรี” (คำสอนหญิง) จึงเสมือนผู้คอยรับใช้บุรุษ เป็นเพียงผู้ต้องทำทุกอย่างตามที่ผู้ชายปรารถนา หลีกเลียงทุกสิ่งที่จะทำให้ผู้ชายไม่พึงใจ หรือต้องรับความเดือดร้อน และต้องช่วยปกป้องดูแลรักษาผลประโยชน์ทุกอย่างให้แก่ผู้ชาย เนื้อหาของคำสอนใน “จบบาสรี” (คำสอนหญิง) จึงแสดงให้เห็นประจักษ์ว่าในสังคมเขมรนั้นผู้หญิงที่มีบทบาทเป็นภรรยาามีภาระหน้าที่ที่พึงปฏิบัติมากมาย ทุกสิ่งที่ต้องกระทำนั้นล้วนเพื่อประโยชน์สุขของผู้ชายแทบทั้งสิ้น ผู้หญิงในฐานะภรรยาจึงมีฐานะทางสังคมที่ต่ำต้อยกว่าผู้ชายมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้หญิงไม่มีโอกาสเป็นตัวของตัวเอง เพราะผู้หญิงถูกควบคุมทั้งเรื่องส่วนตัว และความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในหลาย ๆ เรื่องตลอดเวลา

**บทบาททางสังคมของผู้ชายเขมร:**

**ผู้นำครอบครัวและผู้สืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี**

คำสอนที่มีเนื้อหาการสอนผู้ชายที่ปรากฏใน “*จบาบ/เผสง ๗*” ไม่ว่าจะเป็น การสอนลูกหลาน การสอนสามเณร การปฏิบัติตนของกษัตริย์ อำมาตย์ เสนาบดี ข้าราชการในการเป็นผู้นำและการเข้ารับราชการ ล้วนมุ่งสอนหลักประพฤติตนใน ชีวิตประจำวัน การควบคุมพฤติกรรมทางกายวาจาใจ และสอนหลักปฏิบัติราชการ ให้เกิดความก้าวหน้า ตลอดจนคุณค่าแห่งการบวช ดังนั้นคุณค่าของผู้ชายจึงอยู่ที่ การมีโอกาสบวชเรียนอีกทั้งการได้รับโอกาสทางการศึกษามากกว่าจึงมีส่วนทำให้ ผู้ชายมีความรู้ความสามารถมากกว่าผู้หญิง การประสบความสำเร็จในหน้าที่ การงาน และการดูแลคนในครอบครัวหรือในปกครองของตนให้มีความสุขสงบ สุขตามควรแก่อัตภาพนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับผู้ชาย

ใน “*จบาบ/เผสง ๗*” ปรากฏคำสอนใน “*จบาบ/ปฺรุต*” (คำสอนชาย) เพียง เรื่องเดียวที่ประกอบด้วยเนื้อหาสาระของคำสอนที่เน้นย้ำสอนผู้ชายผู้เป็นสามี หรือเป็นหัวหน้าครอบครัว มุ่งเน้นให้ทำหน้าที่ในบทบาทสามี ซึ่งเป็นผู้นำครอบครัว ให้สมบูรณ์ โดยมุ่งเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนของผู้ชายผู้เป็นสามี เน้นให้มีความรู้ความเข้าใจ รู้จักปฏิบัติตนให้สมกับเป็นคนที่ได้รับการอบรมมา เป็นอย่างดี คือ รู้จักดำเนินชีวิตสายกลาง ต้องมีความรับผิดชอบ ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ในอบายมุข มีความเพียรในการประกอบอาชีพ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนช่วยเหลือ คนอื่นตามความเหมาะสม ดูแลทรัพย์สินเงินทองไม่บกพร่องหรือเสียหาย รอบคอบ รู้จักป้องกันอันตรายที่จะมาสู่ตนและครอบครัวและให้เกียรติแก่ภรรยาตามสมควร สาระคำสอนจาก “*จบาบ/เผสง ๗*” ได้แสดงให้เห็นลักษณะภาพรวมของผู้ชายผู้เป็น ผู้นำครอบครัวที่สังคมเขมรคาดหวังที่มีลักษณะดังนี้

### **1. ผู้ชายควรเป็นผู้มีความรู้ มีเกียรติยศและศักดิ์ศรี**

บทบาทหน้าที่ของผู้ชายที่ต้องเป็นผู้นำครอบครัวคือ ต้องเป็นผู้มีความ ชัยนหมั่นเพียรในการแสวงหาความรู้ ดังปรากฏในคำสอนจาก “*จบาบ/กรม*” (คำสอน สามเณร) ที่สอนให้ผู้ชายตั้งใจศึกษาเล่าเรียนด้วยความขยันขันแข็งไม่เกียจคร้าน ไม่กระทำตนเช่นเมื่อเป็นเด็กธรรมดาที่ก่อนบวชเรียน ให้ปฏิบัติตามที่ครูอุปัชฌาย์

สั่งสอน เพื่อให้มีความรู้และสติปัญญาอันจะนำมาซึ่งเกียรติยศและศักดิ์ศรี ดังความว่า

|                      |                        |                       |
|----------------------|------------------------|-----------------------|
| ดูก่อนสามเณรทั้งหลาย | แม่มาบอบเจ้า           | แก่ครูผู้เป็นอาจารย์  |
| หมั่นเพียรเล่าเรียน  | ดูท่านทั้งหลาย         | อย่าทำโลเลเหลวไหล     |
|                      | เหมือนเมื่อเป็นคฤหัสถ์ |                       |
| อย่าทำเหลวไหล        | กับครูอาจารย์          | ยกท่านเป็นผู้ใหญ่     |
| ตั้งใจเรียนอ่าน      | เล่าเรียนให้มาก        | เกิดปัญญาเข้าใจชัดเจน |
|                      | นำทางแก่ญาติทั้งหลาย   |                       |

(“จุฬารัตน” บทที่ 6-7)

## 2. ผู้ชายควรบวชเรียนทดแทนคุณบิดามารดา

ในสังคมเขมรมีความเชื่อว่าการบวชของผู้ชายเป็นการกระทำที่ได้อบุญกุศลมาก เพราะนอกจากผู้บวชจะได้บุญแล้ว การบวชยังถือเป็นการทดแทนพระคุณพ่อแม่ เพราะพ่อแม่จะได้บุญจากการบวชของลูกด้วย (อุม-สุม, 1995, น. 31)

|                              |                        |                         |
|------------------------------|------------------------|-------------------------|
| แม่พ่อนั้นหนา                | รักใคร่ทะนุถนอม        | เรียกลูกที่รัก          |
| นำมาบวชเรียน                 | เหตุเพราะอยากสร้างกุศล | ให้ละทิ้งความชั่ว       |
|                              | เรียนตามคำสอนสามเณร    |                         |
| หนึ่งอยากให้อ่านเนื้อหาคำสอน | ให้ทำตัวได้ถูกต้อง     | อยู่ในโลกนี้            |
| หนึ่งอยากให้มีความคิด        | ไม่ให้ทำชั่ว           | หนึ่งอยากให้มีบารมี     |
|                              | นำญาติทั้งหลาย         |                         |
| ดูก่อนสามเณรทั้งหลาย         | อย่าทำอย่างที่เคย      | ตรงเรื่องไม่เอาใจใส่ให้ |
| นอบน้อมรับใช้                | ผู้เป็นครูอาจารย์      | เพื่อส่งผลบุญให้แม่     |
|                              | และพ่อต่อไป            |                         |

(“จุฬารัตน” บทที่ 4, 9, 10)

ดังนั้นผู้ชายจึงควรต้องผ่านการบวชเรียน เพื่อให้รู้ละทิ้งความชั่วมาสร้างคุณงามความดี และสะสมบุญบารมีให้แก่บิดามารดาและญาติพี่น้อง



### 3. ผู้ชายควรดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง

คำสอนใน “จูบาบ์เผsung” หลายเรื่องสอนให้ดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลางเป็นหลัก เนื่องจากการมีอะไรที่มากหรือน้อยเกินไปมักส่งผลเสีย ดังที่อธิบายว่า หากกระทำตนเป็นคนดีเกินไปช่วยเหลือผู้อื่นจนมากเกินไปขอบเขตก็อาจส่งผลร้ายมาตนเองและสู่ครอบครัว เช่น ทรัพย์สมบัติหมดสิ้นไป ภรรยาสวยก็มีอันตราย เพราะอาจมีชายอื่นหมายปอง ดังคำสอนที่ว่า

เป็นคนดีเกินไปทรัพย์หมด

ภรรยาสวยสามีจะมีอันตราย

ต้นไม้อผลมากไร้ใบ

ทรัพย์มากกังวลต้องรักษา

เป็นคนชั่วแกล้งตนเอง

พูดโกหกหลอกลวงตัวจะตาย

ปลาหมากก็ทำให้น้ำขุ่นไม่ดี

ทรัพย์น้อยกังวลต้องคิดหา

(“จูบาบ์เกรดีกาล” บทที่ 21-22)

นอกจากนี้ผู้ชายยังควรต้องพิจารณาให้รอบคอบถ่วงน้ำหนักในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆ ให้เหมาะให้ควรแก่ความจำเป็น ไม่กล้าหรือกลัวจนเกินไป ดังความว่า

อย่าร้ายอย่าใจดีเกินไป

อย่ากลัวอย่ากล้ามาก

อย่าชักช้าเรียนให้เร็ว

คิดใคร่ควรวุฒิสอดส่องดูให้ครบ

(“จูบาบ์ปฺรุส” บทที่ 10)

### 4. ผู้ชายควรขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการงาน

ผู้ชายในบทบาทสามีพึงกระทำตนเป็นที่พึ่งแห่งภรรยา ดังนั้นผู้ชายต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน อย่างนี้จึงเจยจนถูกภรรยาตำหนิติเตียน ดังความว่า

กลางคืนจักตอกไม้ไผ่  
อย่าให้ผู้หญิงตำหนิได้  
อย่าปล่อยมือว่าง  
ข้างบ้านข้างที่อยู่

สถานเป็นตะกร้ากระเซอ  
ไม่ทำอะไรเอาแต่เล่น  
ยามว่างถอนหญ้า  
ให้โล่งเตียนจึงเกิดสุข

(“จุบาปบุรุษ” บทที่ 39-40)

จะเห็นได้ว่าคำสอนย้าเตือนให้ผู้ชายไม่นิ่งดูตาย ปล่อยเวลาให้เปล่าประโยชน์ แม้ยามค่ำคืน หรือเมื่อมีเวลาร้างผู้ชายควรทำในสิ่งที่เกิดประโยชน์ เช่น กลางคืนก็จักตอกสถานภาชนะต่างๆ หรือทำให้ที่อยู่อาศัยโล่งเตียนสะอาดตา ในยามที่ว่างจากงาน

### 5. ผู้ชายควรมีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน รู้การควรไม่ควร

การมีสัมมาคารวะรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนกับบุคคลต่างๆ และไม่โอ้อวดตนเองเหนือผู้อื่น จะช่วยให้การดำเนินชีวิตในสังคมเป็นไปได้อย่างราบรื่น ไม่เกิดความขัดแย้ง เพราะความอ่อนน้อม และรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบาจะช่วยคลี่คลายสถานการณ์ที่อาจมีความรุนแรงให้บรรเทาลง

ธรรมดาคนดี  
ไม่ชอบโอ้อวดตน

คนมีปัญญา  
แข่งทางไม่ดี  
อวดอ้างตนเอง

มีพงศ์เผ่าเหล่ากอ  
สร้างความขัดแย้ง

แม้จะยาตรา  
ศิระน้อมลง

ไปสถานที่ใด  
สุภาพเรียบร้อย  
คือเกียรติคนดี

เดินดูจุมพฏ  
อ่อนน้อมถ่อมตน

(“จุบาปบุณเจ้า” บทที่ 2-3)

### 6. ผู้ชายควรระมัดระวังดูแลทรัพย์สินอย่างรอบคอบและไม่ประมาท

บทบาทของผู้ชายที่สังคมคาดหวังคือการสืบทอดวงศ์ตระกูล ดังนั้นจึงสอนผู้ชายให้รู้จักดูแลรักษาทรัพย์สินสมบัติที่เป็นมรดกซึ่งบิดามารดามอบไว้ให้คงอยู่ด้วยความมีปัญญา และความขยันหมั่นเพียรไม่เกียจคร้าน ดังความว่า

ลูกเอ๋ยมรดกของพ่อแม่นี้  
ดูแลรักษาอย่าให้ขาด  
ธรรมดาคนมีเฝ้าพงศ์  
อย่าเกียจคร้านนอนคลุ่มโปง

ขอให้รักษาคบครอง  
ระมัดระวังเพื่อประโยชน์ที่ยาวนาน  
ต้องคิดใคร่ครวญไม่ว่าเวลาใด ๆ  
จนรุ่งแจ้งแสงสว่าง

(“จุบาบเกรดีกาล” บทที่ 2-3)

## 7. ผู้ชายควรละเว้นสิ่งอันเป็นอบายมุขต่างๆ

เนื้อหาคำสอนที่ใช้สอนผู้ชายมักกล่าวซ้ำๆ ในเรื่องการงดเว้นจากอบายมุข เพราะอบายมุขจะนำความวิบัติมาสู่ครอบครัว ผู้ชายจึงต้องมีสติระมัดระวังตน ไม่ตกอยู่ในอบายมุขต่างๆ ที่ท่านกล่าวไว้ว่า “บ้ำสาม” ได้แก่ บ้ำผู้หญิง บ้ำสุรา บ้ำการพนัน เพราะอาจทำให้ผู้ชายเสื่อมทั้งเกียรติและยศ ดังที่สอนว่า

ลูกเอ๋ยเจ้าอย่าขาดสติ  
ธรรมดาเกิดเป็นชาย  
ท่านเรียกว่าบ้ำสาม  
หนึ่งบ้ำการพนัน

อย่าให้เสียเกียรติยศ  
ให้หาเรียนวิชาความรู้  
หนึ่งบ้ำผู้หญิงหนึ่งบ้ำสุรา  
เล่นไฟ ไป ถั่ว กำตัด

(“จุบาบปฺรูส” บทที่ 51-52)

ท่านว่าบ้ำมีสาม  
หนึ่งบ้ำการพนัน

หนึ่งบ้ำผู้หญิง  
เป็นสิ่งไม่ดี  
บ้ำเหลือประมาณ

หนึ่งบ้ำสุรา  
บ้านนี้เรียกมหา

บ้ำผู้หญิงบ้ำสุรา  
ท่านไม่ให้เสพ

บ้ำเล่นการพนัน  
ให้หลีกหนี  
สติพลังเหลือ

เป็นเรื่องไม่ดี  
มันมีแต่ทำให้เสีย

ให้ล้มความถูกต้อง  
ลืมนิยามทาน

ลืมห่วงจะตาย  
ลืมห่วงเจริญด้วยญาณ  
บ้ำสามประการ

ลืมนิยามรู้สิริสวัสดิ์  
ลืมนิยามตามปกติ

(“จุบาบฺกุนจา” บทที่ 41-43)

## 8. ผู้ชายควรรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลอื่นตามความเหมาะสม

คำสอนสอนให้ผู้ชายรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ด้อยกว่า รู้จักแบ่งปันให้ผู้มีทุกข์ ทั้งญาติมิตร ตลอดจนบุคคลที่กำลังลำบากที่อาจต้องการความช่วยเหลือ เพราะผลแห่งความมีน้ำใจจะเป็นเครื่องป้องกันภัยในภายภาคหน้าได้ เหมือนมีรั้วที่สละไว้ด้วยหนาม ดังความว่า

|                           |                         |
|---------------------------|-------------------------|
| คนมั่งมีดูแลคนยากจน       | ดุจผ้าห่มห่มภายนอก      |
| คนมีปัญญาดูแลคนโง่เขลา    | ดุจสำเภาแลลำปั้น        |
| คนสูงส่งดูแลคนต่ำต้อย     | ตามสภาพธรรมโบราณ        |
| คนอึดดูแลคนหิว            | คนกว้างดูแลคนแคบ        |
| รักษาต่อไปภายหน้าให้มัน   | ไม่รู้จักสิ้นสุดเมื่อไร |
| จำเนียรยาวนานไป           | ดุจรั้วสละไว้ด้วยหนาม   |
| ...อย่าอึดแต่เพียงคนเดียว | ไม่คิดเกรงเหล่าพวกพ้อง  |
| เขาหิวจนแสบท้อง           | ให้ได้กินได้อิ่มด้วย    |

(“จวบวาทกฤษฎา” บทที่ 20-23)

ในสังคมเขมรผู้ชายจะถูกคาดหวังให้เป็นผู้สืบทอดสถานะทางสังคมของบิดาหรือครอบครัว ดังนั้นผู้ชายจะถูกครอบครัวยุติธรรมและสังคมหล่อหลอมให้มีพฤติกรรมทางสังคมในลักษณะอุดมคติ เช่น มีความกล้าหาญ รักเกียรติยศศักดิ์ศรี กตัญญู จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ จึงอาจกล่าวได้ว่าในสังคมเขมรบทบาทของ “ความเป็นชาย” ถูกกำหนดให้ผูกพันกับเรื่องที่สำคัญกว่าคือเรื่องความรู้ความสามารถ จะเห็นได้ว่าสังคมเขมรกำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้ชายไว้ตั้งแต่เกิดจนตาย บทบาทและหน้าที่ดังกล่าวล้วนเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญสำหรับผู้ชาย เพราะสังคมเขมรคาดหวังให้ผู้ชายเป็นหัวหน้า เป็นผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำครอบครัว หรือผู้นำสังคม ลักษณะอันพึงประสงค์นี้สอดคล้องกับลักษณะที่ดี

ของผู้ชายที่สังคมเขมรเรียกว่า “*บุรศุขรบลักษณ์*” (บุรุษรบลักษณ์)<sup>3</sup> ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นความคาดหวังของสังคมเขมรที่มีต่อผู้ชาย แต่ในทางปฏิบัติลักษณะของ “*บุรศุขรบลักษณ์*” เป็นเพียงแนวทางให้ผู้ชายถือปฏิบัติเท่านั้น ผู้ชายจะยึดถือหรือไม่ก็ได้ส่งผลต่อชีวิตของผู้ชายมากเท่ากับลักษณะของ “*สุริศุขรบลักษณ์*” ที่ผู้หญิงเขมรทุกคนควรต้องประพฤติปฏิบัติ เพราะในสังคมเขมรฝ่ายชายเป็นฝ่ายเลือกผู้หญิงมาเป็นคู่ครอง โดยพิจารณาจากคุณลักษณะของผู้หญิง (อุบล เทศทอง, 2548, น. 193)

นอกเหนือจากเนื้อหาคำสอนผู้ชายที่ปรากฏใน “*จบาบ/มุสละ*” ดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว คำสอนส่วนหนึ่งที่ผู้ประพันธ์ “*จบาบ*” เรื่องต่างๆ ไม่ละเลยที่จะกล่าวถึงคือ คำสอนที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงซึ่งมักแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นบุคคลที่สามารถนำภัยอันตรายต่าง ๆ มาสู่ผู้ชาย ดังนั้นผู้ชายพึงระมัดระวังหากจะต้องเกี่ยวข้องกับผู้หญิง คำสอนมักแฝงเร้นอคติที่มีต่อผู้หญิงด้วยการใช้ถ้อยคำที่แสดงทัศนคติดูแคลิน หรือกล่าวโทษผู้หญิงอยู่เนือง ๆ ในประเด็นต่าง ๆ ผ่านคำสอนใน “*จบาบ*” ดังนี้

---

<sup>3</sup> ลักษณะของ “*บุรศุขรบลักษณ์*” 1. มีความอดทนหะระตือหรือร้อนในการทำงานและการเรียนไม่ถนัด 2. ไม่ใส่ใจรักขโมยปล้น 3. ไม่ชมเชยลูกเมียคนอื่น 4. ไม่ตื่นตื่นตัวสันหรือหวาดกลัวไม่เป็นเรื่อง 5. ไม่พูดจาโกหกปลิ้นปล้อนหรือพูดเกินจริง 6. ไม่พูดเปรียบเทียบกับเขาได้อย่าง 7. รู้อะไรมาให้อินฉัยก่อนแล้วค่อยเชื่อ 8. ทำงานอย่าเร่งรีบเกินไปหรือยืดขาดเกินไป 9. ไม่พูดเรื่อยเปื่อยไร้สาระหัวเราะ 10. รู้จักต้อนรับแขกไม่หลบหน้า 11. มีयरักษาโรคหรือยาบำรุงเก็บไว้อย่าให้ขาดในเวลาที่ต้องการ 12. ไม่บอกความลับกับผู้อื่น 13. ไม่ฝากของไว้กับคนที่ไม่ควรฝาก 14. มีจิตใจจดทนต่อสู้ไม่ท้อแท้ 15. มีจิตใจสามัคคีต่อเจ้านายตน 16. ไม่ก่อเรื่องก่อติดกับสาวรุ่น 17. รู้จักทำไร ขาดทุน 18. หาเครื่องประดับตกแต่งให้ภรรยาบุตรธิดาและตนเอง 19. อย่าซื้อข้าวของเครื่องใช้ทุกอย่างโดยวิธีเชื่อของ 20. รู้คุณ ตอบแทนคุณ สรรเสริญคุณกับผู้มีพระคุณ 21. เคารพตามคำสอนของบิดามารดาญาติมิตรและนักปราชญ์ 22. รู้จักอดทนรับฟังในคำพูดที่เขาตำหนิหรืออบรมสั่งสอน 23. มีกิริยาจาจาเหมาะสมไม่โอ้อวดวางโต 24. บอกคนในบ้านก่อนแล้วค่อยออกไป 25. รู้จักถือบรมสั่งสอนลูกหลานด้วยพดเพียงเล็กน้อย 26. โกรธแล้วให้หายเร็วไม่ผูกความโกรธเอาไว้ (พรวจ-ภูมิ, 1999, น. 52-53)

“อย่าสร้างบ้านเบียดลาน  
ผู้หญิงโง่เขลาซื่อจ๋า  
ไม่มีใครนับถือคำพูด

ผู้หญิงสาธารณะทรัพย์ไม่คง”  
คำพูดซ้ำซากว่าไม่เหมาะสม  
พาลเกรเกรเลียดคำสอนของพ่อแม่”

(“จุบาบูกุนเจ้าเล่ห์” บทที่ 98–99)

“อย่าเชื่อลมปาก  
อย่าถือพิษร้าย

อย่าโอนอ่อนตามคำชักจูง  
คบกับสตรี  
อย่าให้ถูกคดี”

อย่ายุ่งกับผู้หญิง  
สมณะชนที่

(“จุบาบู่พระราชสมุทร” บทที่ 4/3)

“อย่าคบข้าทาสเขา  
อย่าค้าขายกับขุนนาง

อย่าหมกมุ่นเรื่องผู้หญิง  
จะขาดทุนสินทรัพย์ตน”

(“จุบาบู่สอนตนเอง” บทที่ 2)

“ท่านว่าบ้านสาม  
หนึ่งบ้านการพนัน

หนึ่งบ้านผู้หญิง  
เป็นสิ่งไม่ดี  
บ้านเหลือประมาณ”

หนึ่งบ้านสุรา  
บ้านนี้เรียกมหา

“บ้านผู้หญิงบ้านสุรา  
ท่านไม่ให้เสพ

บ้านเล่นการพนัน  
ให้หลีกหนี  
สติพลั้งพลอ”

เป็นเรื่องไม่ดี  
มันมีแต่ทำให้เสีย

“ให้ลิ้มความถูกต้อง  
ลิ้มศีลลิ้มทาน

ลิ้มทั้งตัวจะตาย  
ลิ้มความเจริญด้วยญาณ  
บ้านสามประการ

ลิ้มความรู้สิริสวัสดิ์  
ลิ้มคำสอนตามปกติ

(“จุบาบูกุนเจ้า” บทที่ 41–43/153)

## ความแตกต่างอย่างหลือมล้ำของผู้หญิงและผู้ชายในสังคมเขมร

### 1. การควบคุมความประพฤติของผู้หญิงและผู้ชายในสังคมเขมร

เนื้อหาการสอนที่ใช้สอนผู้หญิงที่ปรากฏใน “*จบบาบุเสง*” แสดงให้ผู้อ่านประจักษ์ชัดว่าในสังคมเขมรนั้นผู้หญิงมีบทบาทและภาระหน้าที่ที่พึงปฏิบัติมากมาย ซึ่งสิ่งที่ต้องทำนั้นล้วนเพื่อประโยชน์สุขของผู้ชายแทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงในบทบาทภรรยาซึ่งเห็นได้ชัดว่ามีฐานะทางสังคมที่ต่ำต้อยกว่าผู้ชายมาก เพราะผู้หญิงถูกควบคุมทั้งในเรื่องส่วนตัวและเรื่องความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

**1.1 ผู้หญิงถูกควบคุมในเรื่องส่วนตัว** เช่น การนอน การยืน การเดิน การพูด การแสดงความรู้สึก เช่น การหัวเราะ การแสดงความรัก การแสดงความเหิงหวง ดังจะเห็นได้จากการสอนผู้หญิงในเรื่องต่าง ๆ ที่จัดเป็นเรื่องส่วนตัวอย่างละเอียด เช่น

#### การนอน

ผู้หญิงในบทบาทภรรยาถูกห้ามนอนหันหลังให้สามี โดยอ้างเหตุผลว่าการนอนหันหลังให้แสดงถึงความไม่เอาใจใส่ ไม่สนใจปรนนิบัติดูแลสามี ภรรยาไม่ควรประพฤติ หากผู้หญิงคนใดประพฤติเช่นนี้อาจทำให้ครอบครัวแตกแยก สามีภรรยาต้องพลัดพรากจากกัน ดังความว่า

|                                    |                    |                 |
|------------------------------------|--------------------|-----------------|
| หญิงอีกประเภทหนึ่งเวลานอน          | มักพลิกตัว         | หันหลังให้สามี  |
| เปรียบเสมือนด้วยงูสามเหลี่ยมอัปรีย | ขึ้นบ้านเสียหายมาก | คิดค่าไม่ได้เลย |
| ชั่วชั่วจัญไรไม่ดี                 | จะพลัดพรากกัน      | อยู่ไม่นานนัก   |

(“*จบบาบุเสง*” บรรทัดที่ 109-111)

#### การยืน

ในเรื่องการยืนนั้น ผู้หญิงเขมรต้องไม่ยืนในที่ที่มีคนสัญจรผ่านไปมา หรือสถานที่สาธารณะ เพราะการกระทำเช่นนั้นเสมือนเป็นการแสดงตนให้เป็นที่สนใจ ทั้งอาจกีดขวางทางสัญจร หากแต่งกายไม่รัดกุมก็อาจเกิดอันตรายกับคนอื่น ดังคำสอนที่ว่า

|                           |                     |                       |
|---------------------------|---------------------|-----------------------|
| ผู้หญิงผมยาวสลวย          | สะบัดสยายพริ้ว      | ผมปลิวไปมา            |
| ที่ริมปากบ่อหรือปากประตู  | เปรียบมัจจุราช      | เหมือนแมวซ่อนเล็บ     |
| จัญไรไม่อาจหาสิ่งใดเปรียบ | ยืนหมุ่นอยู่ตรงนั้น | ไม่รวบผมเพราะมั่งง่าย |

(“จูบาบุสรี” บรรทัดที่ 113-115)

### การเดินทาง

ผู้หญิงต้องระมัดระวังในเรื่องการเดินทาง ต้องเดินทางอย่างระมัดระวัง หากไม่ระวังอาจทำให้เสียเกียรติ อาจเดินสะดุด หรือหกล้มทำให้เกิดความอับอาย ในคำสอนผู้หญิงในเรื่องการเดินทางนี้มุ่งสอนให้ระวังการเดินทาง รวมไปถึงการข้าม เพราะการเดินทางไม่ว่าคน สัตว์ หรือสิ่งของ หากไม่ระวังอาจเกิดอันตราย โดยเฉพาะสามีเดินข้ามไม่ได้เป็นอันตราย เพราะจะเป็นการสร้างความอับมงคลมากเท่าๆ กับนกเค้าแมวบินข้ามหลังคาบ้าน ซึ่งตามความเชื่อเขมรถือว่าเป็นลางบอกเหตุร้าย อาจมีการเจ็บการตายเกิดขึ้น ดังคำสอนที่ว่า

|                    |                |                 |
|--------------------|----------------|-----------------|
| ข้ามขาสามีไม่เหมาะ | เพราะใจเร่ร่อน | เดินข้ามขาสามี  |
| เท่ากับนกเค้าแมว   | บินข้ามอับรึย  | เกิดการเจ็บป่วย |

(“จูบาบุสรี” บรรทัดที่ 102-103)

### การพูด

ผู้หญิงถูกสอนให้ระมัดระวังคำพูด ให้พูดแต่พอเหมาะพอควร ต้องตามกาลเทศะ เพื่อให้สมศักดิ์ศรีแห่งความเป็นผู้หญิง อย่าพูดมาก เรือยเปื่อยไร้แก่นสาร ไร้ประโยชน์ พูดจาล้อเล่นหยอกเย้ากับชายหนุ่มหรือแพร่พรายปัญหาในครอบครัว ตน แต่ควรคิดไตร่ตรองให้ดีก่อนพูด และรู้จักเลือกใช้คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวาน กับทุกคนโดยไม่เลือกฐานะ โดยเฉพาะญาติของสามี แม้ในยามโกรธผู้เป็นภรรยา ก็ต้องอดกลั้นระงับยับยั้งคำพูดไว้ไม่พูดจาโต้ตอบใดๆ แต่หากไม่ระวังอาจทำให้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี อันอาจทำให้เกิดปัญหาวิวาทกันในครอบครัว ดังนั้น ผู้แต่งจึงสั่งสอนผู้หญิงเกี่ยวกับการพูดในลักษณะข้างต้นไว้ ดังนี้



|                                 |                       |                    |
|---------------------------------|-----------------------|--------------------|
| ยากที่หนึ่งคือการพูด            | พูดให้น้อยแต่อ่อนหวาน | ให้ญาติฟังใจ       |
| ยากอีกอย่างหนึ่งคือไม่รู้จักคิด | เห็นญาติใกล้ไกล       | เรียกเชิญไปกินหมาก |
| แม้ว่าผู้นั้นรวยหรือจนก็ตาม     | คำพูดอ่อนหวาน         | เขาจึงรักเรา       |

(“จุบาบุสุรี” บรรทัดที่ 9–11)

|                              |                      |                        |
|------------------------------|----------------------|------------------------|
| แม้จะพูดจาใด ๆ               | ศักดิ์ศรีที่เป็นหญิง | อย่าพูดโลเลไร้ประโยชน์ |
| พูดเล่นเหมือนเด็กโลเล        | เห็นผู้ชายหนุ่ม ๆ    | ก็เดินเลียบเข้าไปหา    |
| หัวเราะทำเสียงมองไม่คิด      | ผู้ชายใดจะได้ใจ      | กล้าเข้ามาติดพัน       |
| เรียกผู้หญิงอับร้อไร้สาระ    | ไม่มีกิริยา          | มารยาทในตน             |
| หลุกหลิกไม่ทำตนเช่นผู้หญิงดี | พูดจาไม่มั่นคง       | ไม่มีความละอาย         |
| เห็นเขาเลียบเคียงมามอง       | หัวเราะให้แล้วก็ถาม  | หยอกล้อกับผู้ชายอื่น   |
| เรียกผู้หญิงอับร้อไร้ยศ      | ไม่กลัวตัวผิด        | มารยาทและกฎทั้งหลาย    |

(“จุบาบุสุรี” บรรทัดที่ 14–20)

นอกจากนี้ยังสอนผู้หญิงไม่ให้นำเรื่องภายในครอบครัวมาแพร่พรายให้  
ผู้ใดล่วงรู้ แม้แต่มารดาของตน ดังคำสอนที่กล่าวไว้ว่า

|                             |                     |                   |
|-----------------------------|---------------------|-------------------|
| แม้ว่าเกิดเหตุทะเลาะวิวาท   | คำพูดหยาบคาย        | ฟังแล้วคิดตาม     |
| แม้สามีพูดไม่ถูก            | ไม่ควรไปบอก         | ให้รู้ถึงแม่      |
| ความโกรธจะยิ่งขยาย          | ได้ยินคำพูดของแม่   | กระซิบบอกความสามี |
| จะไม่สงบร้างเลิกสามีสองสามี | เกิดเป็นคำพูด       | ถามไปถามมาไม่ขาด  |
| ไม่สงบปากสงบด้อยคำ          | ถกเถียงไปมา         | พูดจาโต้ตอบไม่จบ  |
| ตอบได้ด้วยคำรุนแรงไม่สงบ    | ไม่สงบเสียงมให้หาย  | ให้มีที่สุข       |
| ถกเถียงไปจนบ้านแตก          | ไม่มีที่เรียกว่าสุข | ล่วงเลยได้นานหรือ |

(“จุบาบุสุรี” บรรทัดที่ 53–59)

แม้ในยามโกรธผู้หญิงก็ต้องอดกลั้นไม่ว่าสามีจะว่ากล่าวอย่างไร ภรรยา  
ต้องระงับยับยั้งคำพูดที่ไม่เหมาะสมเอาไว้ ไม่ได้เถียงหรือกระทำการโต้ตอบใดๆ  
ดังที่กล่าวไว้ว่า

|                         |                            |                      |
|-------------------------|----------------------------|----------------------|
| เขาโกรธพุดจาประชด       | ไม่คิดว่าตัวเป็นหญิง       | พุดจากระทบกระเทียบ   |
| โต้เถียงคำทอผรุสวาท     | ข่มขู่ทำให้โกรธ            | ทำให้อยิ่งโกรธ       |
| ยิ่งมอยิ่งจ้องหน้าทำทาย | ยิ่งจ้องยิ่งโกรธ           | พุดจาทำทายชวนทะเลาะ  |
| ยิ่งโต้ตอบโต้คำทำเยาะ   | แตกแยกกลายเป็นทะเลาะ       | ทำให้แตกแยกไม่เที่ยง |
| คำว่าเหมือนหมเหมือนหมา  | แข่งคำเสียดสี              | ทำให้สามีเจ็บใจ      |
| พุดจากระทบกระเทียบ      | ทูปข้าวทูปของทุ่มทั้งลงดิน | เสียหายไม่คิด        |

(“จุบาบุศรี” บรรทัดที่ 70-75)

### การแสดงความรู้สึก

ในการแสดงความรู้สึกทั้งความพึงพอใจและความไม่พึงพอใจนั้น ผู้หญิงถูกสอนให้ต้องสำรวมกิริยาตลอดเวลา แม้ยามหัวเราะก็ต้องหัวเราะเพียงพอเหมาะพอควร อย่าหัวเราะเล่นเสียงดัง หรือแสดงกิริยาร่าเริงจนเกินงาม เพราะการหัวเราะของผู้หญิงนั้น อาจทำให้ผู้ชายคิดว่าผู้หญิงแสดงท่าที่ยั่วเย้าทำให้ผู้ชายสนใจตนเอง อันจะส่งผลให้ผู้ชายได้ใจกล้ากระทำการอันไม่เหมาะสม

### การหัวเราะ

|                         |                   |                    |
|-------------------------|-------------------|--------------------|
| พุดเล่นเหมือนเด็กโลเล   | เห็นผู้ชายหนุ่มๆ  | ก็เดินเลียบเขาไปหา |
| หัวเราะทำเมียงมองไม่คิด | ผู้ชายใจดีจะได้ใจ | กล้าเข้ามาติดพัน   |
| เรียกผู้หญิงอปริยไรสาระ | ไม่มีกิริยา       | มารยาทในตน         |

(“จุบาบุศรี” บรรทัดที่ 15-17)

นอกจากนี้การหัวเราะเสียงดังก็เป็นสิ่งต้องห้าม โดยในคำสอนอ้างอิงให้เห็นโทษว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดีเทียบได้กับนกเค้าแมวบินเข้าหมู่บ้านทำให้เกิดอัปมงคล ดังที่กล่าวว่า

|                                  |                 |               |
|----------------------------------|-----------------|---------------|
| หญิงประเภทหนึ่งชอบหัวเราะร่าเริง | เสียงดังไปไกล   | ข้ามไปสามบ้าน |
| เสมอด้วยนกเค้าแมว                | เข้าหมู่บ้านเลย | จัญไรยิ่งนัก  |

(“จุบาบุศรี” บรรทัดที่ 107-108)

### การแสดงความโกรธ

ในยามเกิดความคิดเห็นที่ต่างกัันจนเกิดความขัดแย้งไม่พอใจซึ่งกันและกันระหว่างสามีภรรยา ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายระงับความโกรธ และไม่แสดงความไม่พอใจต่อสามี ให้คิดว่ำนั่นคือการล้อเล่น อย่าคิดจริงจังถือโทษ

|                           |                      |                        |
|---------------------------|----------------------|------------------------|
| แม้ว่าสามีพูดอย่างไรก็ตาม | เขาโกรธคำว่า         | พูดจารุนแรงก็ทน        |
| โกรธเกรี้ยวไม่ยอมลดละ     | ไม่อ่อนไม่ทุเลาลง    | ด้วยใจทั้งรักทั้งเคือง |
| บ่นว่าซ้ำ ๆ               | คำว่าก็คิดว่าล้อเล่น | เพราะว่าสามีจิตใจ      |

(“จุบาบุสุรี” บรรทัดที่ 65-67)

การแสดงอาการโต้ตอบนี้หมายรวมทั้งกิริยาอาการ คำพูด และการกระทำ แม้แต่จ้องหน้าผู้หญิงก็ยังถูกสอนให้หลีกเลี่ยง เพราะการจ้องมองเป็นการแสดงความไม่เกรงกลัวและท้าทาย ผลของการแสดงความโกรธตอบก็คือการทะเลาะเบาะแว้งที่นำไปสู่ความแตกแยก ในคำสอนกล่าวไว้ว่า

|                           |                      |                      |
|---------------------------|----------------------|----------------------|
| เขาโกรธพูดจาประชด         | ไม่คิดว่าตัวเป็นหญิง | พูดจากระทบกระเทียบ   |
| โต้เถียงด่าทอผรุสวาท      | ข่มขู่ทำให้โกรธ      | ทำให้ยิ่งโกรธ        |
| ยิ่งมอียิ่งจ้องหน้าท้าทาย | ยิ่งจ้องยิ่งโกรธ     | พูดจาท้าทายชวนทะเลาะ |
| ยิ่งโต้ตอบโต้คำทำเยาะ     | แตกแยกกลายเป็นทะเลาะ | ทำให้แตกแยกไม่เที่ยง |

(“จุบาบุสุรี” บรรทัดที่ 70-73)

### การแสดงความหึงหวง

ผู้หญิงถูกสอนให้เห็นว่าการแสดงความหึงหวงเป็นสิ่งไม่ควรให้เกิดขึ้น เพราะมีแต่ผลเสีย จะทำให้เกิดความเดือดร้อนและรำคาญใจแก่สามีและเป็นเหตุให้ครอบครัวขาดความสุข ดังคำสอนใน “จุบาบุสุรี” ที่กล่าวไว้ว่า

อีกอย่างหนึ่งหากว่าสามีไปได้ตัวข้าทาสหญิงมา มันจะรับใช้สามี ไม่ให้น้อยใจ  
เห็นสามีชอบยิ่งเกลียดหญิงนาง ในใจหญิงนาง ต่ำว่าไปทั่ว  
("จุบาบุสุรี" บรรทัดที่ 174-175)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าการดำเนินชีวิตของผู้หญิงถูกสังคมจับจ้องเกือบตลอดเวลา เพราะไม่ว่าจะเดิน ยืน นั่ง นอน ก็จะมีข้อควรปฏิบัติสำหรับผู้หญิงอยู่ในคำสอน เพื่อคอยกำกับการกระทำของผู้หญิงให้ดำเนินอยู่ในแนวทางที่กำหนดไว้ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือแม้แต่การแสดงอารมณ์ความรู้สึกผู้หญิงก็มิอาจกระทำตามใจตนเองได้

## 1.2 ผู้หญิงถูกควบคุมในเรื่องความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

### 1.2.1 การปฏิบัติตนต่อบิดามารดาและญาติ

คำสอนใน "จุบาบุสุรี" มีข้อพึงปฏิบัติที่แสดงถึงการปฏิบัติตนของผู้หญิงเมื่อต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นบิดา มารดา สามี และญาติพี่น้อง ทั้งของตนเองและสามีว่าต้องดูแลทุกข์สุข ด้วยการดูแลเรื่องอาหารการกิน ปฏิบัติตนตามความประสงค์ และดูแลเอาใจใส่ทุกคนให้ดีที่สุด ดังคำสอนที่กล่าวว่า

|                       |                         |                       |
|-----------------------|-------------------------|-----------------------|
| เพลงหนึ่งนั้นให้รักษา | คือคุณมารดา             | บิดาที่รักปกครอง      |
| ให้นางทำตามครรลอง     | ปรนนิบัติอย่าให้ผิดพลาด | กับแม่และพ่อ          |
| ให้พยายามดูแลเอาใจใส่ | อาหารการกิน             | ตามความประสงค์ของท่าน |

("จุบาบุสุรี" บรรทัดที่ 45-47)

นอกจากบิดามารดาผู้หญิงต้องให้ความสำคัญกับญาติทั้งฝ่ายตนเองและฝ่ายสามี โดยไม่เลือกว่าบุคคลเหล่านั้นจะมีฐานะร่ำรวยหรือยากแค้นอย่างไร เพราะนั่นคือการแสดงน้ำใจและอัธยาศัยไมตรีที่ผู้หญิงพึงมี และผลที่ได้รับจากการกระทำจะทำให้ได้ลาภ ยศ และความสุข ดังที่สอนว่า

|                                 |                 |                |
|---------------------------------|-----------------|----------------|
| ยากอีกอย่างหนึ่งคือไม่รู้จักคิด | เห็นญาติใกล้ไกล | เรียกไปกินหมาก |
| แม้ว่าคนผู้นั้นรวยหรือจนก็ตาม   | คำพูดอ่อนหวาน   | เขาจึงรักเรา   |
| อย่ามีใจตระหนี่ถี่เหนียว        | ไม่ยอมนับญาติ   | กับญาติพี่น้อง |
| จะมียศศักดิ์สิ่งของตามมา        | มีสุขเกษมสอาด   | ก็เพราะลูกหญิง |

(“จวบยสุรี” บรรทัดที่ 10-13)

### 1.2.2 การปฏิบัติตนต่อสามี

เมื่อผู้หญิงแต่งงานออกเรือนไปแล้วในสังคมเขมรถือว่าเปลี่ยนผู้ปกครองจากบิดามารดาอยู่ในความดูแลของสามี สามีจึงเป็นบุคคลที่ผู้หญิงต้องเคารพยำเกรง เพราะสามีคือผู้คุมครองและเลี้ยงดู ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงต้องปรนนิบัติเอาใจใส่ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามีรักใคร่ไม่ทอดทิ้ง ดังนั้นจึงปรากฏคำสอนผู้หญิงให้พึงปฏิบัติต่อสามีไว้อย่างละเอียด ทั้งการดูแลเรื่องอาหารการกิน<sup>4</sup> การดูแลยามเจ็บป่วย<sup>5</sup> ความซื่อสัตย์จงรักภักดี<sup>6</sup> การเชื่อฟังและเคารพยำเกรง<sup>7</sup> สังคมเขมรให้ความสำคัญกับผู้ชายในฐานะที่เป็นผู้นำครอบครัว คำสอนของบิดามารดาที่สั่งสอนบุตรสาวมักเน้นเรื่องเกิดเป็นผู้หญิงเมื่อออกเรือนแล้วต้องเชื่อฟัง เคารพ ยกย่องให้เกียรติสามีด้วยการเป็นผู้ตามที่ดี ทั้งต้องดูแลปรนนิบัติสามีให้มีความสุขทั้งเรื่องการกินการอยู่ อีกทั้งยังต้องปฏิบัติตนในฐานะภรรยาที่ถึงพร้อมด้วยความดี เช่น ไม่หึงหวง ไม่ทำให้เสื่อมเสียเกียรติ ปกป้องผลประโยชน์ของสามีด้วยความจงรักภักดี

คำสอนที่ปรากฏจึงเป็นการแสดงทัศนคติต่อบุคลิกลักษณะและการประพฤติปฏิบัติของผู้หญิงเขมร ทั้งยังเป็นความคาดหวังต่อผู้หญิงในสังคมเขมรอีกด้วย

<sup>4</sup> ดูตัวอย่างคำสอนในหน้า 90-91

<sup>5</sup> ดูตัวอย่างคำสอนในหน้า 91

<sup>6</sup> ดูตัวอย่างคำสอนในหน้า 89

<sup>7</sup> ดูตัวอย่างคำสอนในหน้า 88

## 2. ขอบเขตอำนาจและพื้นที่การดำเนินชีวิตของผู้หญิงและผู้ชาย ในสังคมเขมร

หากพิจารณาขอบเขตอำนาจและพื้นที่การดำเนินชีวิตของผู้หญิงและผู้ชายในสังคมเขมรจะเห็นว่าเนื้อหาของคำสอนใน “*จบบาบ์มุสซิง*” ได้แสดงความต่างในการแบ่งพื้นที่ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายไว้ค่อนข้างชัดเจน ดังจะเห็นได้ว่าเนื้อหาของคำสอนที่กล่าวถึงผู้หญิงมักแสดงว่าพื้นที่ที่สังคมเขมรกำหนดให้ผู้หญิงคือพื้นที่ในครัวเรือน ดังคำสอนใน “*จบบาบ์สุรี*” ที่สอนให้ผู้หญิงรับผิดชอบงานในบ้านต่าง ๆ และไม่อนุญาตให้ไปบ้านคนอื่น ดังความว่า

|                          |                    |                     |
|--------------------------|--------------------|---------------------|
| ทำงานด้วยความพยายาม      | แม่ทอจักสาน        | นางพยายามทำให้เสร็จ |
| อย่ารอไว้วันหน้า         | ว่ารอให้เสร็จ      | ยากลำบากหนา         |
| แม้ทำไหมลายแพรดอก        | วางทอแล้วหนา       | ทำให้ได้เสร็จ       |
| ทำให้เกิดเกียรติประเสริฐ | แล้วอย่าเที่ยวเดิน | เล่นบ้านคนอื่นหนา   |
| ให้สงวนรักษาดน           | นางพยายามทำงาน     | ให้ทันเมื่อยังสาว   |

(“*จบบาบ์สุรี*” บรรทัดที่ 24-28)

จากคำสอนข้างต้นจะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่สังคมเขมรกำหนดให้ผู้หญิงถูกจำกัดไว้เฉพาะการทำงานที่ต้องทำอยู่ที่บ้านในครัวเรือนของตน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของผู้หญิงที่มักใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ที่บ้านตั้งแต่เกิดจนกระทั่งออกเรือนไป ผู้หญิงยังคงมีหน้าที่ทำงานบ้านต่าง ๆ เช่น หุงหาอาหาร ดูแลบ้านเรือน ดูแลลูกสามี และบิดามารดาจึงไม่มีโอกาสออกไปใช้ชีวิตนอกบ้านเช่นผู้ชาย ผู้หญิงจึงอาจมีอำนาจทางเศรษฐกิจในครัวเรือนของตน แต่ไม่มีอำนาจในการปกครองหรือเป็นผู้นำ

ในขณะที่เนื้อหาของคำสอนใน “*จบบาบ์มุสซิง*” แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่สังคมเขมรอนุญาตให้ผู้ชายใช้มักจะเป็นพื้นที่ในการดำเนินชีวิตอยู่นอกบ้าน ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาของวรรณกรรมที่สอนผู้ชายมักมุ่งแสดงให้เห็นภาพของการใช้พื้นที่นอกบ้าน ไม่ว่าจะเป็นที่วัด เช่น การมีโอกาสบวชเรียนเพื่อหาความรู้ก่อนไปทำงาน และ

การมีโอกาสดอกไปทำงานนอกบ้าน เช่น การเข้ารับราชการ ดังที่ Ross (1987, p. 99) กล่าวว่าไว้ว่าผู้ชายสามารถเปลี่ยนไปอยู่ในสถานภาพที่ดีกว่าชาติกำเนิดด้วยการบวช หรือเข้าเรียนหนังสือแล้วเข้ารับราชการ ในขณะที่ผู้หญิงไม่สามารถกระทำได้ ดังนั้นในการดำเนินชีวิตผู้ชายมีอิสระในการดำเนินชีวิตมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายสามารถเดินทางได้อย่างอิสระและปลอดภัยกว่าผู้หญิง ในการปฏิบัติตนผู้ชายก็มีอิสระที่จะประพฤติปฏิบัติตนตามความต้องการของตนได้มากกว่าผู้หญิง

ดังปรากฏใน “จุบาปกรอม” ที่พระอุปัชฌายจารย์สอนสามเณรเพื่อเป้าหมายคือไปรับใช้พระมหากษัตริย์ ซึ่งพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายของผู้ชายคือการรับราชการ และผลที่ได้จากการปฏิบัติตามคือการมียศศักดิ์ที่ดำรงอยู่ไม่มีวันสิ้นสูญไป ดังความว่า

|                 |                      |                   |
|-----------------|----------------------|-------------------|
| คำสอนนี้หนา     | สั่งสอนอาตมา         | คงอยู่อย่าหาย     |
| แม้ตัวล้นบุญ    | รับใช้พระมหากษัตริย์ | เคารพปฏิบัติ      |
|                 | ยศนั้นไม่สูญ         |                   |
| เพราะรู้ในคำสอน | ได้ดังบังคับ         | ใจครุรู้แจ้ง      |
| แม้ไปรับใช้     | พระผู้เป็นใหญ่       | เกียรตินั้นไม่สูญ |
|                 | ปรากฏเรื่องรุ่ง      |                   |

(“จุบาปกรอม” บทที่ 14- 15)

จากคำสอนในฉบับอริยสตุถาซึ่งพระอุปัชฌายายใช้สอนพระภิกษุที่กำลังบวชเรียนอยู่ให้เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ เพื่อนำวิชาความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการดำเนินชีวิตหลังจากที่ลาสิกขาแล้วก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นพื้นที่ที่สังคมเขมรอนุญาตให้ผู้ชายใช้ และสิ่งที่จะได้รับหากผู้ชายปฏิบัติตามคำสอนได้ดังเนื้อความว่า

|                  |                            |                 |
|------------------|----------------------------|-----------------|
| อริยสัจดา        | คิดพิจารณาแจ่มเขียน        | ผูกไว้เป็นคำสอน |
| ให้ศิษย์ทั้งปวง  | เตรียมตัวรับฟัง            | เอาเป็นแบบฉบับ  |
|                  | ดำรงตน                     |                 |
| ให้มีประโยชน์    | ระมัดระวังสิ่งไม่ดี        | ทั่วทุกคนใคร    |
| ประสงค์จะมาเรียน | กระบวนวิชาความรู้          | ระวังตน         |
|                  | เกียรติยศชื่อเสียงในโลกนี้ |                 |
| แม้จะออกไป       | ประโยชน์ยังคงอยู่          | ทำให้ขุนนางพอใจ |
| ให้ตรงกับคำสอน   | รับฟังสิ่งที่เป็นมงคล      | ดังที่ท่านกล่าว |
|                  | สั่งสอนมา                  |                 |

(“จوابอริยสัจดา” บทที่ 1-3)

## สรุป

สาระสำคัญในคำสอนจาก “จوابเผุสงฯ” ทำหน้าที่เสนอภาพผู้หญิงที่มีบทบาทต่างๆ เช่น บุตรสาว ภรรยาและมารดาที่ต้องดำเนินชีวิตอยู่ใน “กรอบ” ที่ถูกกำหนดขึ้น กล่าวคือในบทบาทของบุตรสาวผู้หญิงต้องมีความสามารถในการงานบ้านการเรือน เชื่อฟังบิดามารดา ในบทบาทของภรรยาผู้หญิงต้องดูแลปรนนิบัติผู้เป็นสามีด้วยความจงรักภักดี และซื่อสัตย์ ในบทบาทของมารดาผู้หญิงต้องดูแลเอาใจใส่ลูก ทำหน้าที่อบรมบ่มเพาะสั่งสอนให้ลูกเติบโตเป็นคนดีในสังคม โดยเฉพาะในบทบาทภรรยาที่มีหน้าที่หลักในการปรนนิบัติสามีให้มีความสุขทั้งกายและใจ ส่งผลให้ผู้หญิงในสังคมเขมรมีบทบาทเป็นเพียงผู้สนับสนุนช่วยเหลือผู้ชายมากกว่าจะออกมามีบทบาทเป็นผู้นำ หรือเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ผู้หญิงจึงมีสถานภาพต่ำต่อยกกว่าบุรุษในทุกด้าน สิ่งเหล่านี้ตอกย้ำให้เห็นความแตกต่างของผู้หญิงและผู้ชายในสังคมเขมรอย่างชัดเจน อีกทั้งคำสอนต่างๆ ที่ปรากฏก็แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงถูกจำกัดทั้งขอบเขตอำนาจ พื้นที่ในการดำเนินชีวิต และหากผู้หญิงจะได้สิ่งตอบแทน สิ่งตอบแทนจากการทำหน้าที่ของผู้หญิงที่ดีที่สุดก็คือการได้รับเกียรติอันประเสริฐซึ่งเป็นเพียงนามธรรมจับต้องไม่ได้ ในขณะที่ผู้ชายจะ



ได้รับรางวัลเป็นความก้าวหน้าในชีวิต ความมีศรัทธาดีซึ่งเป็นรูปธรรมที่เห็นผลชัดเจนได้ในปัจจุบัน

คำกล่าวของ งวน ญิล (2548, น. 29-31) กล่าวเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในสังคมเขมรไว้ว่า

...บรรพบุรุษเขมรเราได้เรียบเรียงเอกสารจำนวนมากสำหรับใช้อบรมสตรีเขมรให้มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในแนวทางความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติเอกสารเหล่านี้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “จฺบาวบ” (คำสอน) ที่นำมาอ้างอิงนี้เขมรเราได้อธิบายแสดงให้เห็นว่าสังคมเขมรเอาใจใส่เกี่ยวกับสตรีเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีที่เป็นลูก เป็นภรรยาและเป็นแม่ การอบรมสั่งสอนนี้ไม่ใช่เป็นการกดขี่ข่มเหงสตรีเพศเลย แต่เป็นการให้การยกย่องในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมต่างหากเพราะว่า สังคมเขมรยอมรับว่าสตรีเป็นผู้มีความยิ่งใหญ่และเป็นมงคลอีกทั้งเพื่อเป็นการรักษาคุณสมบัติทั้งสอนนี้เอาไว้ให้คงความเป็นที่เลื่องลือตลอดไป แต่สตรีจะต้องปฏิบัติตามลักษณะที่เป็นสตรีตามฉบับคำสอนสตรี ไม่เช่นนั้นแล้วจะไม่มีอิทธิพลอยู่ในสังคมเขมรแล้วจะต้องถูกสังคมทอดทิ้งไม่ได้รับการยอมรับนับถือและไม่ได้รับการยกย่องอีกตลอดไป

หากพิจารณาข้อความที่กล่าวว่า “แต่สตรีจะต้องปฏิบัติตามลักษณะที่เป็นสตรีตาม ‘จฺบาวบ’ คำสอนสตรี ไม่เช่นนั้นแล้วสตรีจะไม่มีอิทธิพลอยู่ในสังคมเขมร แล้วจะต้องถูกสังคมทอดทิ้งไม่ได้รับการยอมรับนับถือและไม่ได้รับการยกย่องอีกตลอดไป” จะเห็นได้ว่าสังคมเขมรให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงแบบมีเงื่อนไขว่า ผู้หญิงนั้นจะต้องเป็นคนดีมีคุณธรรมตามแบบแผนที่สังคมต้องการ หากเธอปฏิบัติตัวอย่างถูกต้องตามแบบแผนของสังคมและมีคุณสมบัติตามที่กำหนด ผู้หญิงคนนั้นจึงจะมีศักยภาพเป็นผู้นำในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ในครอบครัว รวมทั้งสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีของสามีให้กลายเป็นด้านตรงข้ามได้ คุณสมบัตินี้จึงจะทำให้ผู้หญิงสามารถครอบครองอำนาจ และมีความสำคัญเหนือผู้ชายได้ อาจกล่าวได้ว่าในสังคมเขมรนั้นใช้แนวคิดเรื่อง “ผู้หญิงดี” “ผู้หญิงเลว” มาตัดสินว่าผู้หญิงแต่ละคนนั้นสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีขึ้นเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือไม่ แต่ถ้าปฏิบัติตนตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ไม่ได้ก็จะถูกสังคมลงโทษ

ด้วยการกล่าวหาว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี ซึ่งเป็นผลให้ตนเองต้องเสื่อมเกียรติ คนรอบตัวก็พลอยเสื่อมเกียรติไปพร้อมๆ กัน

ในสังคมเขมรผู้หญิงเป็นเพศที่ดูเสมือนมีความสำคัญในสังคมไม่น้อยไปกว่าเพศชาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเพศหญิงเป็นเพศที่มีหน้าที่หลักในการเลี้ยงดูบุตร ผู้หญิงต้องทำหน้าที่อบรมขัดเกลาและบ่มเพาะให้บุตรเป็นผู้สืบทอดลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมคาดหวังและต้องการ บทบาทของผู้หญิงไม่ว่าจะอยู่ในฐานะบุตรสาว ภรรยา หรือมารดาจึงถูกกำหนดบทบาทอยู่ในกรอบของลักษณะผู้หญิงในอุดมคติอย่างเคร่งครัด ทำให้บทบาทหน้าที่ผู้หญิงและผู้ชายแตกต่างกันอย่างชัดเจน แต่ในความเป็นจริงบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงเขมรไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใดก็ล้วนมีทิศทางเดียวกัน คือเอื้ออำนวยประโยชน์ให้ฝ่ายผู้ชาย โดยอาศัย “คำสอน” ที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมคำสอนต่างๆ เป็นดังมาตรการหรือข้อห้ามในการควบคุมความประพฤติของหญิงชายในสังคม และเป็นกฎเกณฑ์ในการจัดความสัมพันธ์ของคนในสังคมด้วยในขณะเดียวกัน

คำสอนต่างๆ จาก “จวบ” เป็นเครื่องมือในการควบคุมผู้หญิงในทุกเรื่องทั้งในเรื่องส่วนตัวและการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น แต่ดูเหมือนว่าฝ่ายหญิงจะยอมรับและปฏิบัติตาม เพื่อให้ได้ชื่อว่า “เป็นหญิง” ที่เทียบพร้อมเป็นที่ปรารถนาของฝ่ายชาย (ที่ฝ่ายชายเป็นผู้กำหนด) ลักษณะการสอนเช่นนี้ยังสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในสังคมเขมรปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากในสังคมเขมรนั้นยังนิยมชมชอบและใช้ประโยชน์จากคำสอนใน “จวบ’สุรี” โดยการนำคำสอนไปสั่งสอนอบรมลูกหลานที่เป็นผู้หญิงให้รับรู้ เข้าใจและปฏิบัติตามเพื่อให้ตนนั้นมีคุณสมบัติเป็นที่พึงปรารถนาของบุรุษ ดังที่อุบล เทศทอง (2548, น. 211) กล่าวไว้ว่า “คำสอนในฉบับสอนสตรีเป็นสิ่งที่บิดามารดาที่ปรารถนาจะให้ลูกสาวของตนเป็นที่ต้องการของฝ่ายชาย จะต้องพยายามสั่งสอนอบรมลูกสาวของตนให้มีคุณสมบัติตามที่สอนไว้อย่างเคร่งครัด ผู้หญิงจึงต้องรู้เรื่องราวและประพฤติตามคำสอนเหล่านั้น...”

คำสอนจึงมีอำนาจในการเป็นแบบแผนที่คนในสังคมถือปฏิบัติและมีการแพร่กระจายถ่ายทอด ตอกย้ำผ่านสื่อกลางในรูปแบบต่างๆ ในชีวิตประจำวันเสมือนเป็นธรรมชาติปกติ และดูเหมือนเรื่องราวธรรมดาและเหมาะสมต่อความ “เป็นหญิง”

ที่เน้นความ “เป็นแม่” และ “แม่บ้าน” ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางอำนาจระหว่างหญิงและชาย เพราะทั้งความเชื่อ ความคาดหวัง และบทบาทหน้าที่ที่กำหนดให้ผู้ชายเป็นผู้นำและผู้หญิงเป็นผู้ตาม ส่งผลให้ผู้ชายเป็นเพศที่ควบคุมอำนาจและการตัดสินใจในสถาบันหลัก ๆ ของสังคม เริ่มตั้งแต่ครอบครัวไปจนถึงสถาบันศาสนา ระบบเศรษฐกิจ การศึกษา และการปกครอง ความเป็นเพศตามแบบแผนที่สังคมกำหนดเช่นนี้ จึงกลายเป็นรากฐานของการดำรงอยู่ การผลิตซ้ำ และการสืบทอดวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ที่เป็นต้นตอของความรุนแรงและความไม่เท่าเทียมทางเพศในลักษณะอื่นๆ ในสังคมที่ผู้ชายมีอำนาจและสิทธิ์ในเรื่องต่างๆ อย่างแท้จริง

มิติหญิงชายจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันของผู้หญิงและผู้ชายในทุกสังคม เนื่องจากความเหลื่อมล้ำต่างต่างนั้นอาจกลายเป็นความแตกต่างทางโครงสร้างของสังคมที่ส่งผลให้ผู้ชายมีอำนาจและใช้อำนาจควบคุม จัดการกับผู้หญิงทั้งในครอบครัว การงาน ทรัพย์สินและอื่นๆ อันนำไปสู่ความไม่เสมอภาคทางเพศขึ้น แต่หากผู้หญิงและผู้ชายได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันก็อาจจะเกิดความสมดุลระหว่างความอ่อนโยนกับความเข้มแข็งขึ้นในสังคม และภาพความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงก็อาจจะลดลงได้อย่างแน่นอน

## บรรณานุกรม

### ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. (2535). *ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในสื่อสารมวลชน*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แซนด์เลอร์, เดวิด. (2540). *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. (พรรณงาม เก้าธรรมสาร, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- บรรจบ พันธุเมธา. (2525). *พจนานุกรมเขมร-ไทย เล่ม 1-5*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ประยูร ทองศิริ. (2553). *วรรณกรรมคำสอนเขมร*. โครงการผลงานวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2549). *เพศภาวะในสุวรรณภูมิ (อุษาคเนย์)*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.
- พัทธา สายหู. (2546). *กลไกของสังคม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญประภา ภัทรานุกรม. (2549). *มิติหญิงชายในงานสวัสดิการสังคม (Gender in Social Welfare)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.
- ไพฑูรย์ เครือแก้ว. (2506). *ลักษณะสังคมไทยและการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การพิมพ์เกื้อกูล.
- ภัตสร สิมานนท์. (2542). *บทบาทเพศ สถานภาพสตรี กับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เยาวลักษณ์ อยู่เจริญสุข. (พฤศจิกายน 2549). ฉบับสอนสตรี: มุมมองเกี่ยวกับบทบาทและฐานะทางสังคมของสตรีเขมร. ใน *วรรณวิทัศน์ ฉบับนี้แห่งความแตกต่าง*, 6, 265-292.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด.
- วารุณี วุริสินสิทธิ์. (2545). *สตรีนิยม ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ศานติ ภักดีคำ. (2556). *รายงานวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบประมุขสุภาสิตเขมร ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณกับฉบับของกัมพูชา*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (เอกสารอัครดำนาน).
- ศิริมา เจริญหมั่น. (2528). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว*. ปริญญานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2555). *คู่มือการจัดการภัยพิบัติ: มุมมองมิติหญิงชาย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- อุบล เทศทอง. (2548). *ภาษาเขมร: วิถีชีวิตและโลกทัศน์ชาวเขมร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาเขมรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

### ภาษาเขมร

- คิน-ณน. (1991). *กรมจุลมูลบ. พิธีเรีตสรกร*. ภูเก็ต: โรงพิมพ์บุญพาน.
- สิงห์ นุกที. (1977). *ทฤษฎีภาษาพูดในอุทธรศาสตร์เขมร*. Paris: L'Harmattan.
- สิงห์ นุกที. (2003). *มาลีบท อุทธรศิลป์เขมรศตวรรษที่ 20*. ภูเก็ต: บัณฑิตคารองคร.
- จวน ญิล. (2548). *จิตวิญญาณมารดาธิปไตยในสังคมเขมร* (ภูมิจิต เรืองเดช, ผู้แปล). บุรีรัมย์: โครงการศึกษาความสัมพันธ์ทาง ไทย-กัมพูชา.
- พรวจ-ภูมิ. (กนกภา-สีหา-กณญา 1999). ลักษณะรับส่งบุรุษสตรี. *กมุขสุริยา*, 52-55.
- พุทธศาสนบัณฑิตย. (1995). *จบบบ/เขสง ๗*. (โอบะพุมพเล็กที่ 5) ภูเก็ต: พุทธศาสนบัณฑิตย.
- พุทธศาสนบัณฑิตย. (1967). *วจนนานุกรมเขมร ภาคที่ 1-2*. ภูเก็ต: พุทธศาสนบัณฑิตย.
- เมียงจ-ปณ. (ตุลา-วิจกา-ธนู 1994). การลิกสาธมัยบูรณ. ใน *กมุขสุริยา* 48, 3, 90-94.
- สูง สีว. (1965). *สุทวิธรรมประจําครอบครัว*. ภูเก็ต: บัณฑิตคารองคร.
- อุม-สุม. (มกรา-กมฺกะ-มินา 1995). บณทาบวส. *กมุขสุริยา*, 27-31.

### ภาษาอังกฤษ

- Ledgerwood, Judy. (1959). *Changing Khmer Conception of Gender: Women Stories and the Social Order*, (Unpublished PhD Dissertation): Cornell University.
- Ledgerwood, Judy. (n.d.). *Women in Cambodian Society*. Retrieved December 16, 2014, from <http://www.seasite.niu.edu/khmer/Ledgerwood/women.html>
- Ross, Russell R. (1987). *Cambodia: a country study*. Washington: U.S.G.P.O.